# SOCKERPULLOR

OCH

# PEPPARKORN

SMÅ BILDER UR SKÅNSKA FOLKLIFVET FÖRR OCH NU AF

## HENRIK WRANÉR

-------- STOCKHOLM ALBERT BONNIERS FÖRLAG

---

STOCKHOLM ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1907

---

## Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör University of Michigan Library, har hämtats från The Internet Archive. Den anpassades för Projekt Runeberg 2009 av Ronnie Sahlberg.

# De kostliga fruntimmerna!

## En sann historia från "den gamla, goda tiden".

## I.

-- Men kan du inte svara ordentligt, Helena lilla? Det är då bra besynnerligt med fruntimmer: de ä de kostligaste och obegripligaste människor på jorden. En kan stå en hel timme och förklara och lägga ut allting och ge dem in det med tesked och spörja och fråga, men att få ett svar rentut -- nej, se det är lika omöjligt som att gå på händerna uppför ett kyrktorn. Nu har jag väl i fem år, hvarenda gång vi träffats, stått och repat upp den gamla historien och slutat med den gamla frågan. Inte har jag kommit längre för det. Säg nu någonting en gång för alla, snälla Helena!

Hon skakade sakta på hufvudet.

-- Hvad ska jag svara? sa hon.

-- Du måtte väl åtminstone i Herrans namn kunna svara *ja* eller *nej*, människa! Säger du *ja* och tar mig -- ja, så är ju saken klar, och säger du *nej*, blir det också slag i saken. Tar du inte mig, ska du väl ha någon annan. Men på hela Guds gröna jord finns det då ingen människa, som håller tiotusendelen så mycket af dig som jag, ser du, Helena.

-- Inte behöfver jag ta någon alls -- -- --

-- Prata persilja och kantnagga kaffekoppar är ingen konst. Men annars vet väl du lika bra som jag, att det aldrig har funnits och inte finns och inte i eviga tider kommer att finnas ett fruntimmer, som inte vill gifta sig, när bara den rätte kommer.

-- Den rätte, ja! Där sa du ett sant ord. Mor brukade alltid säga: »En lär aldrig känna en karl i grund och botten, förrän en är gift med honom, och då är det jagu så dags!» Hon hade fått försöka det, stackaren. Mellan far och henne var det så rart, innan de blefvo gifta, så en kan inte säga hur hett det var. »Han kunde ätit upp mig,» sa mor ibland. »Det var nästan synd att han inte gjorde det!» sa hon och suckade. »Då hade pinan inte blifvit så lång!»

-- Ja, det har jag hört hundra gånger nu -- -- --

-- På äldre dar bara gnatade och traggade och kältade han på henne och rände efter andra, så han gjorde sig till ett spektakel för hela häradet. Och ändå skötte han sitt arbete, och det kunde gå hela år som han inte smakte en droppe starkt, så det kunde han inte skylla på. Men han var alldeles utledsen på mor och gitte inte se åt henne, därför att hon blef gammal och ful och vissen af det myckna besväret med alla oss ungar.

-- Så tror du, att jag skulle bli likadan?

-- Inte kan jag veta, hur du skulle kunna bli? Det första, en minns i lifvet, sitter djupast och fastast -- det går *aldrig* bort, du Jesper.

-- Men du vet, att jag håller dig så innerligt kär.

-- Så sa far också till mor -- *innan* han hade fått henne.

-- Om *en* stjäl, ska man väl inte tro *alla* om att vara tjufvar. Alla ä väl inte likadana?

-- Hvem vet?

-- Jaja, då tjänar det ju inte till något att tala med dig om det mer, sa han tungt och långsamt. Det är likså godt att jag då säger godnatt.

-- Godnatt, Jesper!

Han gick några steg. Så vände han om.

-- Hör du, Helena. Det är bara en sak till, som jag skulle vilja spörja dig om.

-- Nåå? sa hon och stannade.

-- Finns det någon, som -- som står dig närmare? Någon, som du har fäst dig vid?

-- Nej, visst inte, snälla du. Om jag skulle våga försöket med någon i hela världen, skulle det vara med dig.

-- En tröst var det ju, fast den inte var mycket värd. Lofva mig nu bara en sak!

-- Det skulle vara?

-- Sök opp mig och säg mig till den dag, du blir klar med dina egna tankar. Den kan kanske ändå komma.

Hon svarade inte. Han gick. Oupphörligt vände han sig om. Hon stod kvar på samma ställe i djupa tankar. Men hon kallade honom inte tillbaka.

## II.

De voro stadda på vandring hem från en danstillställning den vackra sommarkvällen. De hade ju samma väg, efter Helena tjänte i prostgården och -- Om *en* stjäl, ska man väl inte tro *alla* om att vara tjufvar. Alla ä väl inte likadana?

-- Hvem vet?

-- Jaja, då tjänar det ju inte till något att tala med dig om det mer, sa han tungt och långsamt. Det är likså godt att jag då säger godnatt.

-- Godnatt, Jesper!

Han gick några steg. Så vände han om.

-- Hör du, Helena. Det är bara en sak till, som jag skulle vilja spörja dig om.

-- Nåå? sa hon och stannade.

-- Finns det någon, som -- som står dig närmare? Någon, som du har fäst dig vid?

-- Nej, visst inte, snälla du. Om jag skulle våga försöket med någon i hela världen, skulle det vara med dig.

-- En tröst var det ju, fast den inte var mycket värd. Lofva mig nu bara en sak!

-- Det skulle vara?

-- Sök opp mig och säg mig till den dag, du blir klar med dina egna tankar. Den kan kanske ändå komma.

Hon svarade inte. Han gick. Oupphörligt vände han sig om. Hon stod kvar på samma ställe i djupa tankar. Men hon kallade honom inte tillbaka.

# II.

De voro stadda på vandring hem från en danstillställning den vackra sommarkvällen. De hade ju samma väg, efter Helena tjänte i prostgården ochJesper hos häradsdomarens midt emot. Föröfrigt voro de ju bekanta »från barnaben», hade gått i skola samman, plockat ax ihop på storgubbarnas afmejade sädesfält och läst sig fram på samma gång.

Alla trodde, att där fanns någon slags klockarekärlek dem emellan, fast den då inte syntes, vare sig i ord, åthäfvor eller gärningar. Men det finns ju som gamle klockaren sa -- folk som kan dölja både kärlek och procenteri -- hårolja är svårare, sa han.

Nu hade Jesper emellertid många gånger sagt sin mening till Helena, när de voro riktigt för sig själfva. Alltid hade det slutat på samma sätt, och denna kväll beslöt han, att nu skulle det för hans del vara slut med frågorna i den vägen. Men han kände sig mycket nedslagen, när han gick in och kröp till kojs i sin kammare, nätt och jämnt så stor, att en människa kunde vända sig där. Hvad är all dans den vackraste sommarkväll, när en inte har något för att en håller af en människa så, att man kunde vilja dö för henne? Det förstås, att helst ville man ju lefva för och ihop med henne. Men när hon inte kan ge ett ordentligt svar -- --

Inte var det just mycket med Helenas humör heller, sedan hon och Jesper hade skilts åt. Hon kom å ena sidan ihåg sin moders pinos historia och gummans många förmaningar, att dottern aldrig skulle göra sig till skotrasa för en karl. Hennes sista ord hade ju varit: »Om du är så enfaldig och tror på någon och tar honom och han gör dig olycklig -- och det gör han -- så vänder jag mig i grafven!» Inte skulle gamla mor behöfva störas i sin griftero för den sakens skull!

Men å andra sidan hade det sina sidor att tjäna.Så länge hon ännu var ung och kunde ta i med bägge näfvarna, kunde det nog gå; men när åldern toge till och krafterna toge af -- ja, hvad skulle då bli hennes lott? Fattighuset, förstås. Nog skulle väl alltid prosten ha en vrå och en beta bröd åt henne, om han lefde. Men han hade ju hunnit ut på ålderdomen och kunde falla ifrån när som helst, och man vet, hur det går, när »det kommer en ny konung, som ingenting vet om Josef». Det är inte alla präster, som göra prästgården eller dess torp till änkesäte åt orkeslösa trotjänarinnor, hade biskopen en gång sagt om Helenas prost. Det var nog ett sant ord.

Och Jesper var en snäll karl, som alltid visat henne vänlighet och gått henne till handa med råd och dåd efter tillfälle och lägenhet samt ställt om att hennes gamla fattiga mor kom hederligt i grafven. Helena var minsann skyldig honom tie riksdaler för den välgärningen än i dag. Men aldrig han hade sagt så mycket som ett halft ord om det, fast han hade så liten lön.

Om hon skulle våga sig? Inte kunde väl modern vända sig i grafven, om galet skulle gå och han skulle bli elak mot henne! Om hon skulle fråga prosten -- -- -- Men han komme nog att skratta åt henne. Och så skulle han locka alltihop ur henne: han behöfde ju bara fråga, hvarför hon kom med ett sådant spörjsmål. Nej, det dugde inte.

Men om nu Jesper skulle vända sin håg till någon annan? Det vore kanske värre än om modern vände sig i grafven!

Helena blef alldeles het ända ner på ryggen. Om hon ändå åtminstone hade sagt honom ett vänligt ord i afskedsstunden! Tänk, om Johanna, som tjäntesamman med honom hos häradsdomarens, skulle börja lägga ut sina krokar för honom! Hon hade minsann granna ögon, den apan, och lade all sin lön i kläder -- hade hvita strumpor som en karl, så att alla glodde på henne, det belätet. Man hade nu aldrig hört, att Jesper var slamsig med töser eller brukade stå på tå för dem, men kanske, när han nu gått förgäfves så länge efter en, skulle han ränna tosing efter så många flera.

Hade Jesper den kvällen gått ut i trädgården i stället för att ligga och sucka på sitt ensamma läger, skulle han funnit Helena sitta orolig och förgråten i prästgårdens löfsal midt emot, färdig att genom en liten hostning ge sin närvaro tillkänna. Men nu låg han och läste halfhögt för sig själf ur psalmboken:

»I världen är så mörkt och tungt, hvarthelst jag än må lända. Hur skall mitt hjärta blifva lugnt? Till hvem skall jag mig vända?»

Den versen kunde han utantill: den hade sjungits, när han stod på kyrkogolfvet i världen -- -- samman med henne -- Helena.

Och när den stackars tösen förgäfves suttit i löfsalen, tills morgonrodnaden började rinna opp i öster, gick hon också in och lade sig. Och läste samma vers -- hon kom ihåg den alltifrån den dagen, då hon läste sig fram. Tillsammans med Jesper -- -- --

# III.

Två år hade gått. Helena och Jesper sågo som oftast hvarandra, både i kyrkan och därhemma, hälsade kort men taltes aldrig närmare vid. Bägge två hade slutat upp att gå på dans.

Så en dag säger prosten till Helena:

-- Nå, mitt barn! Hur ska vi ha det nästa år? Blir du kvar?

-- Ja, vill prosten ha mig, så stannar jag. Åtminstone har jag inte tänkt annat.

-- Ser du, jag trodde att du möjligen tänkte på att gifta dig?

Hon blef röd som ett blod.

-- Som du vet, fortsatte prosten utan att låtsa om något, så flyttar Magnus, så jag är tvungen att skaffa mig en annan prästadräng. Kunde jag få en gift, så vore det bäst på alla vis, och han kunde få de två rummen i gafveln på loglängan. Hade du nu haft någon i tankarna, så kunde han och du ha blifvit ett par och så kunde du hjälpt till lite här i prästgården efter tid och lägenhet -- det kunde ju alltid varit bra att fylla någon rynka med, hva?

Helena bara fingrade på förklädet utan att kunna få fram ett enda ord.

-- Jag hade tänkt lite på Jesper här inne hos häradsdomarens. Det är en dunderpojke. Hur är det? Har du inte också tänkt på honom någon gång i världen? Jag tycker, jag har hört en fågel kvittra om någonting ditåt?

-- Nog har han frågat mig och det mer än en gång.

-- Nåå?

-- Sista gången sa jag rent *nej*.

-- Hvarför det då?

-- Jag har sett så mycket tråk hemma, när jag var liten. Far och mor lefde som hund och katt, ja, det är då inte någon riktig liknelse, för mor bara teg och led. Men då förstod jag, att se'n en är vigd och smidd vid någon, är det för sent att ångra sig.

-- På hur många ställen tror du inte, att enigheten är för smalt tillklippt? Men det skall väl inte skrämma alla andra! En får väl lita en smula på Vår Herre och på hvad hjärtat säger. Där trillade en tegelpanna från kyrkotaket i fjol och tog döden på den gamle kyrkvaktaren, som stod nedanför och klippte buxbomshäcken -- skulle nu ingen människa våga nalkas Guds hus af fruktan, att en panna skulle falla ner och slå ihjäl alla i församlingen? Skildes ni i vredesmod?

-- Nä jösses! Han bad mig låta honom veta, om jag skulle bli på det klara med mig själf.

-- Och det har du aldrig gjort?

-- Bevares väl! Jag skulle skäms ögonen af mig.

-- Slet du bandet, är det din skyldighet att ta första steget -- förstår du inte det? Och i sådant är en kvinna alltid »nimmare i nyporna» än en karl. Ni ä ju båda två bra människor med godt anseende hos alla.

-- Jag skulle inte kunna! sa hon sakta.

-- Håller du inte en smula af honom då?

-- Visst gör jag det -- för prosten kan jag ju godt erkänna det. Så fort jag hade sagt *nej*, var jag på det klara genast. Och hade han frågat en gång till, hade svaret blifvit helt annorlunda. Jag har legat

och gråtit många nätter för det se -- se'n! sa hon och smålipade.

-- Ni ä roliga, ni kvinnor! sa prosten och smålog.

-- Det sa Jesper också -- samma kväll, erkände hon naivt.

-- Där ä hufvud på skaft på den där -- det har jag alltid sagt. Men då är ju hela saken enkel som fot i strumpa?

Hon bara skakade på hufvudet.

-- Du kan väl begripa, att ni inte får gå bägge två och plåga er på hvar sitt håll på detta viset! sa prosten ifrigt. Det skulle då väl vara ynkligt, om inte jag, som är både filosofie och teologie doktor, skulle kunna reda ut den här härfvan.

-- Aldrig så mycken lärdom hjälper inte i kärlekssaker, sa hon.

-- Jag tror där är lika bra hufvud på dig som på honom -- å bevars! Det var jamen ett sant ord, sa prosten godmodigt. Men nog ska jag finna på någon utväg. Hör du, Helena! ska jag vara din böneman? Du ska slippa att ge mig några strumpeband för besväret.

Hon kunde inte låta bli att skratta, fastän tårarna pärlade på hennes kinder.

-- Inte skulle väl prosten vilja göra sig besvär med nåt sådant? sa hon.

Men blicken tindrade.

-- Hvarför skulle inte en gammal präst kunna försöka på att göra en tjänst mot en sjåpig tösunge, som ligger och lipar om nätterna och låter en duktig karl gå och sucka om dagarna? Ska inte människorna lätta hvarandras bördor? Jag måtte inte ha inplantat katekesen riktigt hos dig, innan du läste dig fram!

Nu vet jag, hur det ska gå till. Du går ut -- nu, i denna dag, som i dag är -- och söker få fatt i honom och ber honom titta in till mig i kväll. Du kan ju säga honom, att det är fråga om prästgårdstjänsten, så att han inte tror, att han skall stå enskild skrift, om han nu skulle ha något på sitt samvete. Det tror jag då inte, men du misstänker honom naturligtvis för allting.

-- Det gör jag visst inte! sa hon eftertryckligt.

-- Nå, ge dig då i väg och få honom i vingabenet och säg till honom!

-- Det skulle jag väl kunna våga mig på, sa hon tveksamt.

-- Så tycker jag med! sa prosten torrt.

-- Nu är jag tvungen att fråga prosten om en sak.

-- Gå på du bara, medan du är i tagen!

-- Innan mor dog, sa hon, att hon skulle vända sig i grafven, om jag gifte mig med någon och blefve olycklig. Inte kan hon väl göra det?

-- Behöfver du göra den frågan?

-- Nää, inte precis, men det är ändå tryggare att ha prostens ord på det.

-- Vet du hvad jag då svarar? Jo, tag du Jesper och blif en lycklig maka! Så är du så mycket säkrare på att gumman får ro i sin graf och fröjd i sin himmel! Börjar du lipa nu igen? Tvätta ögonen, innan du går efter Jesper. Annars tror han, att det är för hans skull du har gråtit.

-- Ja, är det inte det då? Inte är det för någon annan.

-- Raska på nu!

# IV.

-- Du träffade honom?

-- Ja, det gjorde jag. Han blef så glad, så.

-- Ska jag städsla dig för nästa år?

-- Jag tror knappt att det lönar sig, vet prosten.

-- Jasåå -- inte det? Nå, det ena ordet gaf det andra och så -- -- --

-- Ja, så -- blef det tal om oss två -- -- --

-- Och så började du lipa, förstås?

-- Jag är rädd, att jag gjorde det! sa hon och smålog.

-- Nå, han då?

-- Han -- han frågade om igen -- så jag slapp.

-- Ja, ha inte somliga tur här i världen! Då slipper jag att uppträda som böneman.

-- Jaa, det gick utan några doktorshattar. Men prosten ska ändå ha så oändligt mycket tack, för det var i alla fall prosten, som hittade på alltihop -- --

-- Nå, det var då åtminstone något! mumlade prosten och log i sitt gamla hvita skägg.

-- Han kommer visst redan på gården.

-- Såå. Han är fermare än du! Nu går du och sätter på kaffe, och när så han och jag ha snackats vid, så

kommenderar jag honom att gå i köket och bli undfägnad af dig, förstår du! Och nu hoppas jag, att du tar emot honom med öppna armar om också inte med varma serveter! och Gud signe både dig och honom! Du har varit en trogen tjänarinna -- -- vid Moses och profeterna, tar hon till lipen igen! Spring genast!

Jesper trädde in, bredbent och trygg.

-- God dag, god dag! Sitt ner, Jesper! Hm! Ja, Helena talte väl om, att jag behöfver en ny dräng och hade tänkt just på dig?

-- Jo, det var något sådant.

-- Nå, sa hon också, att jag helst ville ha en gift dräng, som har något att lefva och sträfva för och har glädje af att hålla sig hemma och inte blir orsak till några historier med kvinnfolk och så'nt där?

-- Hon sa just inte precis ackurat allt det där, men jag förstod ju ändå andemeningen. Och Helena så väl som jag tro, att det skulle där väl kunna bli råd för, jag menar hvad äktenskap beträffar -- -- --

-- Jaså, hon sa det? Du har ju alltid haft ett godt öga till henne, Jesper?

-- Nog har jag det -- naturligtvis -- det förstås. Men så tänkte hon ju på allt hvad modern hade sagt, och så var hon tvehågsen.

-- Jaja, Jesper, det kan en ju inte undra på.

-- Men så ä ju också fruntimmer inte goda att bli kloka på: hundingen vete, om de själfva riktigt ha klart för sig, hvad de vilja!

-- Åhjo, men det är inte alltid de komma underfund med det i rättan tid. Nu har Helena sett, att mor och jag har -- skam till sägandes -- lefva skäligen skapligt och kärligt samman, fast vi nu ha varit gifta i öfver tretti år. Och så har du väl ingenting sagt sen den där gången, då hon sa *nej* -- så vidt jag kan förstå?

-- Det tjänte ju ingenting till att sjunga om den gamla visan, när hon inte ville sjunga med.

-- Nej visst. Men så bra det är att tala i sinom tid med fruntimmer, så är det nästan ändå bättre att kunna tiga i rätt tid. Nu har hon gått och tänkt

och tänkt och undrat, om du inte snart skulle komma igen. Och när du inte kom, så blef hon ängslig och rädd, att någon annan skulle ta dig och så förstod hon, att hon alltid hållit af dig. Så var äpplet moget -- du bara behöfde rista i stammen och så föll det rakt i famnen på dig. Det är en gammal historia, Jesper. Men den går igen i alla tider, ser du. Hm! När jag i går kom frågan på tal, såg jag ju, hur glad hon blef. Så ställa vi väl om lysning, tänker jag, så att ni kan hålla bröllop i flyttningsveckan -- där är väl ingen af er, som ska in och rusta om i sta'n, dit annars så många tjänstehjons löner gå nu för tiden. Så börjar du ditt nya tjänsteår som prästens dräng och Helenas husbonde. Lycka till och när vi nu ha pratat ut och kommit öfverens om lön och hur vi skall ställa det för er nere i längan, så ska du gå in till Helena -- jag har sagt, att hon ska bjuda dig på kaffe. Och så ska du vara öm och snäll mot henne och inte låta henne umgälla, att hon var tveksam. Ser du, de bästa hustrurna ä de, som tänka sig för och inte kyssa till vid första lockton.

-- Det kan nog vara, det. Prosten är ju en lärd man och vet hvad han säger. Men nog tar det tid att komma underfund med fruntimmerna för den, som är olärd.

-- För de lärda också! mumlade prosten och log.

# Hur »Fiffens» tös fick fästman.

-- Det börjar bli på upphällningen med de gamla riktigt märkliga gubbarna nu nere på Skåneslätten, sa en af mina gamla vänner i fjor. Folk läser för mycket och reser för mycket och ser för mycket, och ingen törs vara

annorlunda än alla andra, för då titta alla på honom.

-- Nå, är inte det bra, då? frågade jag.

-- Jo bevars, om alla vore hvarandra lika i hygglighet och redlighet, men det ser mer ut som om alla skulle vilja likna hvarandra i illfundighet och djäkerskap. Nej, förr i tiden hade vi gubbar, som en kunde visat för pengar nästan, så komiska som de voro. Jag kommer ihåg ett par, som lefde här i församlingen för en fyrtio à femtio år se'n.

Den ene kallade de för »Fiffen» -- han hette egentligen Filip Fransson och var smålänning född. Där gick några besynnerliga historier om att han haft något knep för sig med redskapen i sitt bränneri och att kontrollören hade varit med om det. Så gick det hål på ägget. Kontrollören, en sergeant, fick rymma till Amerika, och Fransson slog sig ned här i Smörlunda och köpte ett stort hemman. Se, det är nu som en gammal major sa, som var öfverkontrollör:

»Det som rinner *genom* rören,» sa han, »det blir dyrt för tillverkaren, men det som rinner *bredvid*, det har han så godt som till skänks; åtminstone slipper han förarga sig öfver att han ska betala för det han får koka sina egna potatis.»

Den inflyttade fick snart namnet »Fiffen». Och det var en fiffig karl: med sin talande tunga och sina galanta fasoner »gick han af folk och i folk med stora träskor», som det hette förr i världen. Han tjusade till alla. I synnerhet när han ville göra affärer med någon och hade satt sig för att klå honom, kunde han se så tjyfvingens menlös och oskyldig ut. Det drog emellertid inte länge om förrän de flesta hade samma åsikt om honom som prästen. Denne hade »Fiffen» lurat vid köp af en sugga och det så grundligt, att prästen sa rent ut, att »Fiffen» var värre än en svart höna, och att om någon i våra tider kunde vara »besatt af en oren ande», så skulle det allt vara »Fiffen».

Ursprungligen hade den illmarige gubbarackaren haft fem flickor, men de fyra hade »gått åt» -- tack vare sin förmögenhet, fadrens knipslughet och tösernas egen fäderneärfda snackesamhet. Nu var bara den äldsta kvar. Hon var knepig och klipsk som far sin, men vidare fager under ögonen var hon inte och inte just ofvanför heller. Det var lögn, att gubben kunde bli af med Evangelina -- som hon till på köpet i ett olyckligt ögonblick hade blifvit kallad -- och det grämde både honom och henne. Hur komisk hon såg ut med sin röda tofviga paryr, sin fräkniga hy, sina surmjölksblå ögon och formlösa figur, hade hon som alla andra kvinnor naturligtvis ingenting mot att bli gift. »Tvärtom!» sa den, som ramlade utför trappan!

Att i all sin tid gå hemma hos gubben var just inte lockande.

Det var den ene af de bägge gubbarna. Den andre hette Kristoffer Andreasson. Han var rik som ett troll, men han var också led som ett troll och halfunken och småsur och utgammal som ett troll. Han hade ett af byns fetaste hemman, om också hemmantalet inte var så stort -- och det sörjde han ju inte öfver, när det gällde skatten -- gick och påtade dag ut och dag in i trädgård och hönshus och gödselstad, men umgicks hvarken med fränder eller oskylda. Vänner hade han inga -- som snåljobar ju aldrig ha -- lånte ut pengar mot blodiga räntor, såg luggsliten och sjaskig ut, sade sällan ett sött ord: hvarken *konfekt* eller *sirap* och hade svårt att kunna behålla en tjänare mer än ett halft år i rad. Och han misstrodde alla.

Men i alla fall blef han jämmerligen öfverrumplad och insatt i äktenskapets bur. För se, ingen är så värnlös som en ogift karl, och beslutar ett fruntimmer, att han ska ge sig, så får han ge sig -- han må nu se'n bli aldrig så öfvergifven.

Det var en dag på efterhösten som »Fiffen» satt och åt frukost samman med sin ogifta dotter. Vid den tiden är det lite att göra, och väderleken är kulen och mulen, och alla halfgamla töser äro då mulnare än annars, och så vankas nästan aldrig annat än sill och potatis till frukost, efter slaktetiden ännu inte har börjat. Det är en mycket ofröjdsam tid.

Därför såg också »Fiffen» på gammaltösen och riste på hufvudet och sa med oartig rättframhet:

-- Du börjar allt se en smula vissen ut, du, Evangelina!

— Prschpmm! fräste tösen och blef eldröd i hela synen.

— Nånå! Det kan du ju inte hjälpa, sa gubben småleende. Gamla bli vi alla — det är så världens lopp. Men vet du: det vore så godt att du gifte dig!

— Tack så mycket! När ingen vill ha mig! Jag kan då väl inte heller gå ut och öfverfalla någon heller? Hva?! Det är så lätt att säga: du skulle — men göra det!

— Nä, det förstås. Men du — — du ser alltid så sur ut.

— Säg mig, hvarför skulle jag se söt ut?

— Hm — nänä. Vi få lof att fundera ut något, du. Du känner ju Kristoffer Andreasson på nummer fyrtioett?

— Den gamle gnidaren?

— Ja.

— Trefligare karlar har jag sett.

— Men inte fått.

— Ja, det är nägu inte mitt fel.

— Vill du ha honom?

— Det vore alltid bättre än inte — åtminstone sluppe man då höra systrarnas speglosor om »förstfödslorätt» och »glasberg» och allt så'nt. Men vill han ha mig — han vill nog inte ha någon annan än sig själf?

— Ja, det är det vi ska ta reda på. Vill han inte, så kan han få göra det ändå.

— Inte kunna vi väl tvinga människan?

— Han kan tas med konst.

— Det begriper jag inte.

— Hvad behöfs det också? Gå du bara och kläd dig i det bästa du har och se inte arg och surut — tänk, att du är säker om honom — ja, dra så där på munnen! Inte är du så anskrämlig, inte, när du bara skrattar. Jag ska sköta alltihop, men se mild ut! Var i ordning om en timme, så resa vi.

Evangelina förstod inte far sin, men hon lydde som ett snällt barn. Och att uppfylla fjärde budet är något, som löfte med sig hafver.

*

Hon gick in och tvådde sig och gnodde sig och hon skurade till och med halsen, fast det var midt i veckan. Och när akten var slutad, sken skinnet och hårtestarna hade måst foga sig i sitt öde. Fuktade med sirapsdricka, lågo de släta och fridfulla som en insjö i sommarkväll, belyst af solens sjunkande röda strålar. Så tog hon på sig mors gamla utsydda tröja från 1749, satte ny silkesduk i halsen, tog fin vadmalskjortel och silkeschalett samt stoppade kyrkenäsduken och luktvattensflaskan i fickan, sedan hon gnuggat ett par lavendelkvistar i händerna för att »lukta som folk om näfvarna».

Gubben kom på utsatt tid i full stass: med stor röd yllehalsduk, som gick upp öfver öronen i trots af det soliga vädret, i kapuschong, nyköpt piska och kragstöflar. Och så bar det af.

Men den, som glodde och gapade, när den fina skjutsen körde in på hans gård, det var Kristoffer Andreasson. Han låg som vanligt och dåsade i kakelugnsbänken, reste sig då och då upp till hälften och tog en liten slurk ur toddyn, som påbörjades på morgonen samt »förfotades» hela dagen.

I brådskan fick karlstackaren höger toffla på vänsterfot, och räfskinnskasketten blef satt bakvändt, så att skärmen fick in plats i nacken. Men i alla fall gick han ut — »Fiffen» var ju en välbetrodd man.

— Hvad i jössu namn vill ni? var hans första uppriktiga och förbluffade fråga.

Evangelina såg förstulet på honom.

— Så han ser ut! hviskade hon till sin far. Se! Tårna sitta på galen sida på fötterna på honom. Vi vända och resa genast hem igen.

— Håll nosen på dig, tös! sa han argt men tyst.

— Usch nej, jag kan inte, far!

— Tig, unge! God dag, god dag, min käre Kristoffer! Håhåja, vi ha varit ute och åkt ett slag och rastat ungföljorna. Och så säger jag till Lina här: Vi ska en gång köra in och se hur Kristoffer har det: han ska ju ha gjort stugelängan så fin, fast den inte är rent ny. Och så är det något som jag tycker så mycket om hos Kristoffer, säger jag, och det är det, att han aldrig gör sig till och säger ett och menar ett annat, utan han är en rätt israelit, i hvilken intet svek är. Och som han sköter sitt landtbruk! Inga nymodigheter, men ändå utmärkt, rent. Men vi vilja inte komma och vålla omak och stanna inte — jag ville bara köra in och se hur här såg ut nu för tiden här på gården.

— Ååh! Stigen in, när ni ha kommit hit! Gån in om dörren!

— Ja, tack! sa »Fiffen». Att gå genom fönstren har aldrig varit min sak.

Och så fingo gubbarna sig ett godt grin.

Kristoffer gick ut och kom igen. Han var ute både länge och väl, och var gång som han kom tillbaka, hade han bytt om något nytt plagg. Slutligenuppenbarade sig något gammalt, torrt och visset, som skulle föreställa en husföreståndерska eller trotjänarinna, som spände ögonen alldeles otäckt i Evangelina, fräste och småspottade men till slut kom in med kaffe och smör och bröd och äggakaka och lammalår och »gök», fastän det inte var konjak eller ens rom utan endast »finkelura».

Nå, de åto och drucko. Och så småningom töade de upp — som alla människor brukade göra, när »Fiffen» hade haft dem om hand en liten taga och fått mjuka upp deras ytterhud. Han berättade historier om den och den och talte om deras kärleksroman. Och han började fumla med knogarna i sina ögon och sa, att en sådan roman som hans och nu saligen i Herranom aflidna Kajsa Britas — ja, det hade väl knappt funnits i Småland förr, fastän där hade funnits folk, som både förstått sig på kärlek och gjort vers om det. Sådana som Linné, som hade varit blomsterkonung och skrifvit »Axel och Maria», och en biskop, som hade funnit upp en liten blomma, som hette Linneja och var uppkallad efter den andre, hvarjämte han hade skrifvit något om en konfirmation i Skatelöf, där Kristina Nilsson blef född en gång i världen, hon som kan sjunga som himmelens änglar.

Han pratade på, så att stackars Kristoffer fick inte en syl i vädret. Och när de hade lagt in tillräckligt med lammalår och »stångjärn» — som brännvinet då för tiden kallades — steg »Fiffen» upp, gick bort till gamle Kristoffer, lade kärligt sin arm om hans hals, kysste honom enligt gammaldags sed ljudligt på kinden och sa:

— Många gånger har jag farit här förbi, men jag har aldrig kört in — jag visste ju inte så noga,hurudan du var. Och vi smålänningar se gärna opp i allting. Men alltid har jag tyckt att det har varit en hälsickes synd om dig att du ska gå här som en pelikan i öknen och inte ha någon att luta ditt hufvud till. Lina och jag ha talt oräkneliga gånger om dig. Hon är ju blyg annars men för sin gamle far öppnar hon sitt hjärta. Och så har hon sagt så: en sådan rask och rustande karl i sitt arbete som han — det få vi allt leta efter i sju kyrksocknar, och Herren har välsignat hans arbete — se en sådan massa nötkreatur han har på bete år efter år. Nu kommer jag in och ser, hur du har det, Kristoffer; du bor som en kung, du Kristoffer, men du har ledsamt, Kristoffer. Det syns: du tar tofflorna galet på dig. Och nu ska jag säga dig min hjärtans mening: kan hon förljufva ditt unga lif i din ålders dallrande höst, så har både hon och du min välsignelse. För detta är en glad, en välsignad dag. Hennes systrar ha alla flugit ut ur boet: min välsignelse har följt dem och lagt sig öfver dem som en molnstod. Hon har ett hjärta. Ett hjärta för sin far. Hon ville helst bli hemma och vara mitt allt intill min sista stund — ingen vet hur ömhjärtad hon är. Men jag har suttit och sett på henne i dag. Jag har sett hur hennes hjärta smälter, när hon tänker på din

ensligheț, Kristoffer, och hon ska få bli din maka, trösta dig och förljufva dina dagar. Det hjälper inte du vinkar, tös. Jag förstår, att du känner dig schönerad, men ser du, mitt barn, jag är en rättfram man och säger min mening. Och så är Kristoffer. Och nu tiger du. Ser du så glad han blef, Lina! Tag honom i famn, tösen min — tag honom i famn — jag befaller dig det. Och Herren vare med eder liksom med eder vare ockHerren! Detta var en härlig, välsignad, lycksalig, oförglömmelig stund.

Som en lydig dotter ägnar och anstår, gick Evangelina bort och tog Kristoffer om halsen och lade sin kind mot hans.

— Seså, tös! Sitt nu inte och gör dig till, utan ge honom en kyss! Jag har ju så tidt hört hur mycket du har tänkt på honom.

Hon lydde, förstås.

Kristoffer satt som förlamad. Snapsarna, maten och detta snack, som aldrig stannade af utan var som ett kvarnfall, hade alldeles bedöfvat honom. Han hade inte ens hunnit få klart för sig hvad meningen var med »Fiffens» senaste långa tal, förrän han kände kyssen på sina läppar. Först höll han på att fråga, hvad i hundingen det här var för spektakel och om han inte skulle kunna få vara i fred i sitt eget hus. Men han fick inte fram ett ord förrän han stod omsluten af två mycket senfulla kvinnoarmar och med »Fiffens» hand välsignande på sin kala hufvudskalleplats. För första gången i sitt lif svimmade han — lyckligtvis så, att han föll med hufvudet i Evangelinas knä och kroppen i kakelugnsbänken.

— Ser du, hur han håller af dig, barnet mitt! sa »Fiffen». Han dånade af. Jaja, en sådan öfversvinnelig glädje är inte så lätt att bära: det finns de, som ha dött som torskar på fläcken af salighet.

Om en stund kryade den lycklige fästmannen till, vaknade slutligen opp riktigt och stirrade vildt omkring sig. Men Evangelina lade armarna åter om hans hals, drog honom intill mormors utsydda tröja från år 1749 och sa smeksamt:— Din väntans tid ska inte bli lång, och se'n ska vi aldrig skiljas mer.

From som ett lamm, det till slaktning ledes, lät Kristoffer henne göra med honom som hon ville. Först efter en lång stund bemannade han sig så pass, att han kunde ropa:

— Eljena! Din hundingens mara! Kommer du aldrig med toddyvattnet?

Det kom, blef glam och glädje. »Fiffen» pratade, så att Kristoffer visste inte hvarken ut eller in. Och emellanåt kysste och kelade Evangelina med honom. Så småningom fattade den gamle enstöringen eld. Innan »Fiffen» och Evangelina reste, hade Kristoffer blifvit så uppiggad och varm, att han själf kysst tösen två gånger och högtidligen lofvat att dagen därpå göra besök hos sin trolofvade.

*

Där gick nu tösalifvet, klädd i högtidsstass, dagen efter och bullade opp allt hvad tänkas kunde. Men den, som inte kom, det var Kristoffer. Han låg hemma och led af »kopparslagare». Därtill kom, att han inte hade riktigt klart för sig allt som händt kvällen förut: han hade en dunkel aning om kyssar och äktenskapslöfte, men han var inte säker att han inte också gått i borgen för nå'nting, fast han inte kunde begripa hvad det kunde ha varit. Han låste portarna, löste hunden och gjorde ett heligt löfte att aldrig låta främmande människor — och allraminst kyssalystna töser — komma in på hans gård mer. Ånej — han skulle allt veta hvad han gjorde en annan gång. Och hundingen inte skulle han vara så dum och plockafram sin gamla rom — den hade ju gått till de galater.

Så låg han där i dödsens ångest i ett par, tre dar. Ingen slapp in på gården. Antagligen skulle där aldrig blifvit något af hela historien, om inte den där svenska afundsjukan, som gör så mycket ondt, hade kommit med i historien.

Men nu hade Kristoffer en gammal moster, som inte tålte honom och inte sig själf och inte någon annan heller. Hon fick reda på giftermålsplanen och gick ner till Kristoffer och seglade in genom något torfhus eller på annan bakväg. Och när hon kom in till den dödskrämde Kristoffer och skällde ut honom för hans dumhet att på gamla

dar gå och låta ett fruntimmer drifva med sig, bredde hon tjockt med ovett på.

Kristoffer blef himlaarg: han skulle visa dem, att han inte alls gick på grafvens brädd och han skulle ta ut lysning och gifta sig och hålla kristnagille och kyrkogångsgille. Och därmed klädde han sig i söndagsdräkt och gick upp till »Fiffens».

»Fiffen» hade ju genom kunskapare reda på allt. Han tog mycket kyligt mot Kristoffer.

— Nej, lilla bror, sa han. Är det så att du står under förmynderskap af dina mostrar eller fastrar, så ska vi inte tala om det där. Vi kunna vara lika goda vänner, du och jag, men ser du, min dotter gifter sig inte med en käring utan med en, som är karl för sin hatt och vet hvad han vill. En vacker dag skulle de komma och bestämma hur du skulle klä dig och när ni två finge kyssas och om ni finge köpa för mer än femtio öre kaffe åt gången. Sådant ligger inte för hvarken mig eller min tös, ser du! Den som ska in ivår släkt, han ska inte låta leda sig utan handla som han själf vill.

Nu blef Kristoffer alldeles vild. Han skulle visa, att han inte krusade gamla käringar. Och nu var det bara en sak han ville: »Fiffen» och Evangelina skulle just i dag — genast — på fläcken resa till prästen och ta ut lysning.

— Du får förlåta honom och vedergälla ondt med godt! sa »Fiffen» till Evangelina.

Hon snyftade.

— Han blir nog bättre, när ni lefvat samman en tid! tröstade gubben. Tänk på hvad kvinnan förmår!

— Ja, Gud gifve det! sa Lina.

— Bara för att förarga dem, ska jag ta dig — är du nöjd nu? sa Kristoffer.

— Kyss honom! sa »Fiffen». Du blir nog lycklig, Lina.

# »Kluddarens» midsommarsgille.

## I.

»Kladdaren» var möllare och hette Strömvall. Hans kvarn låg djupt nere vid den lilla forsen och tog sig så poetiskt ut, att folk kommo långa vägar ifrån för att se den och rita af den. För resten var Strömvall en kladd i allt: i affärer, i allvar och skämt. Man kunde aldrig lita på honom, och det mesta han gjorde här i världen, var att han fattade en massa stora beslut, som han aldrig verkställde. Han köpte hem dyra saker för kvarnens drifvande men lät dem ligga och fördärfvas i ett skjul ute på gården. Han skref in sig i föreningar och gick aldrig dit, gjorde inrop på auktioner men betalte inte, förrän länsmannen kom för att göra utmätning. Han var allmänt ansedd för en stolle.

Och ändå gick det honom ganska väl i handom. Guds barn har, som bekant, ingen tur i kortspel, men »kladdaren» hade. Han kunde sitta och spela knack en hel kväll och gå med »obesedt» och ta hem alla tre spelen; han kunde köpa »tre friska» och få trumfess. Dessutom var han af aktad släkt och treflig i ett gladt lag, hade en snäll kvinna och rara barn. Så'nt kan hålla en karl uppe bra länge, om han barainte gör för stora dumheter eller läser Sveriges rikes lag bakvändt.

Ni såg kanske aldrig »kladdarens» lilla Selma? Nej, jag kan tro det, och det är synd om er. För en gladare och rarare unge har då aldrig ränt i mellanblå strumpor och buteljgrön kjortel. Hon gick för resten aldrig — hon sväfvade fram lätt som ett sommarmoln: Till och med den gamle malätne pastorsadjunkten töade upp, när han såg henne, och sa en gång till klockaren, att ingen karl med något så när mänskliga krafter behöfde riskera att begå mened, om han inför Herrens altare lofvade att bära henne på sina händer i alla sina lifsdagar, amen. Men

när den gamle enstöringen slutligen liknade henne vid en ceder på Libanon, ville inte klockaren vara med längre: hon var ju ganska liten till växten och inte var hon tvåtusen år gammal som cedrarna på Libanon skulle vara, efter hvad där stått i en tidning. Det skulle klockaren för resten hållit inne med, för följden af hans lösmynthet blef den, att han därefter fick larfva till annexförsamlingen, efter han inte fick åka med pastorn, som inte ville ha en gudsförnekare på sin skjuts, som han sa. »Att fåglarna i luften flyga öfver ditt hufvud, kan du inte hindra,» sa han, »men du kan hindra att de bygga bo i ditt hår.» Han trodde inte klockaren mer än jämt, för denne var god vän med klockare Nils Lilja i Billinge, han, som skrifvit en hel del rysliga böcker. Och så höll han »Allehanda för folket».

# II.

»Kluddaren» var inte liksom »Kladdaren» ett öknamn utan ett hedersnamn. Så är det ofta nog med sådana namn, som allmogen ger någon af sin egen krets. Och hade Emil Ingvarsson kommit att lämna sin fäderneby, behöft slita för att komma fram och tagit konsten att »göra gubbar» på rena allvaret, hade kanske hans namn nu haft lika god klang som Calle Larssons eller Karl Aspelins, Vicke Andréns eller Jenny Nyströms.

Redan som barnunge visade Emil alldeles utpräglade anlag för konst så vidt det gällde att med teckning efterhärma naturen. Drack han mjölk eller kaffe och därvid spillde på bordet, såsom barn ju ofta nog för sed hafva, var det hans förtjusning att sitta och peta med fingret i våttet, tills han fick fram en gris, en ko, en häst eller en höna, allt efter som det föll honom in. Helst ritade han fyrbenta djur: de voro så lätta att skilja åt. Hästar hade yfvig man, kon horn och grisen knorr på svansen.

När pojken var 7—8 år gammal, hade han ritat af alla byns pojkar och märkligare kreatur med träkol eller tjära på faderns hvita stugulänga, så långt den räckte. Stryk fick han i långa banor och ovett utan all ände, men det var som att slå vatten på gåsen.

I skolan ritade han af »mästers» långa »snushorn» på svarta taflans framsida och den grannaste tösen på baksidan. Och det lyckades så bra, att han snart inte behöfde sätta ut tösens namn. När han nu fått smörj för den första bilden och glåpord af denafritades afundsjuka kamrater för den andra, snyltade han sig vanligen på friminuterna till en kaka eller karamell af den afbildade tösen. I nödfall höll han till godo med en kyss. För sådana hade han nämligen redan tidigt en utpräglad smak. Klockaren, som visste allt eller åtminstone sökte uppvisa skäl för allt, påstod att det kom sig däraf, att Emils föräldrar till en början mest lefde på kärlek och fåglasång, innan de blefvo rika och olyckliga i sitt äktenskap.

Med tiden blef han för resten »mästers» favorit. När den gamle katekesinpiskaren, som för öfrigt var barnkär och snäll trots sin bistra min, en dag gick åstad och fyllde femtio år, var det Emil, som tog mod till sig och skref följande kväde på svarta taflan inom en krans af rosor, liljor och lika märkliga som däjeliga blader:

»Af hjärtat nu vi önska, att läraren måtte grönska. Ty han är vår älskade lärare, och ingen är oss kärare. Må städse han bli rask och frisk och vi vara snälla, så att vi slippa pisk.»

Det syns genast att detta kväde gick *från* hjärtat eller kanske snarare från ryggtaflan, som hade svårt att glömma gamla minnen, som tydligen gjort ett djupt, smärtsamt och outplånligt intryck. Också är ju sista versen mycket längre och innehållsrikare än de andra.

Men kvädet gick också *till* hjärtat. I glädjen och förtjusningen öfver dessa däjliga, rimmade rader och den väldiga spettkaka, som de andra barnen för sammanskjutna slantar beställt hos kantor Svenssonsfru, som var konstnärinna i konsten att baka spettkakor, gick läraren så långt att han vid kafferepet i skolsalen högtidligen lofvade att låsa in rottingen. Men han sa också: »Ve den människas barn, för hvars skull den sedan varder åter framtagen och ve det barnets ändalykt!»

Under konfirmationstiden redde sig Emil mycket bra. Hans mor hade sytt ihop hans fickor och undersökte utan barmhärtighet hans kläder, innan han skulle gå till prästen. Fanns då någon penna eller pappersbit undangömd

ens på de märkvärdigaste ställen, blef den utan miskund anammad. Hon var nämligen rädd att pojkarackaren skulle sitta och rita af pastorn också, bli bortkörd från konfirmationen och utskämd för alla sina dar i jordelifvet samt evigt fördömd i det tillkommande. Dag och natt tiggde hon pojken om att hålla sig i skinnet, och han gjorde så samt slapp fram.

Sedan började emellertid en period af tallösa kludderier och mycken visdiktning. I ett afseende var Emil Ingvarsson olik alla andra bypoeter: han var hvarken fruktad, hatad eller afundad, utan jämnåriga som andra sågo hans framgång med lugn. Hans visor såväl som hans bilder voro roliga, någon gång lite »klatschiga» men i alla fall, vare sig det nu gällde ord eller bild, så hjärtans godmodiga att man ordentligen slogs om att bli besjungen eller afkonterfejad.

— Hvarför kan du aldrig göra en liten vers om mig? sporde mer än en af byns täcka tärnor. Och egentligen var Emil aldrig rent omedgörlig, helst om tösen såg treflig ut och han i förskott fick ut sin skaldelön uti samma mynt, som han varit van att för sina bilder på svarta taflans baksida få uppbära under skoltiden.Därför svärmade han också kring alla flickor, yr som en snurra, bara de sågo bra ut eller voro riktigt glada. Och därför hade nästan alla töser i byn en liten versstump af honom eller några kostliga bilder från dansgillen, lekstugor eller marknader. Han hörde hemma öfverallt liksom spelmannen, sotaren och tiggaren, fast mera välkommen än de två sistnämnda. Han förde solsken med sig, sa klockaren, och gamla gummor blefvo som unga jäntor, när de sågo och hörde honom. I prästgården var han som barn i huset och kallade prosten för farbror.

## III.

»Kluddarens» fädernehem låg alldeles midtför »Kladdarens» kvarn. Gubben Ingvar hörde till dessa gammaldags trygga, säfliga, hjärtesnälla, menlösa slättbor, som voro så vanliga förr i världen, då sekterism, fackföreningar och spekulationer ännu voro en saga blott, då den fäderneärfda tron var för helig att ställas under debatt, om också den för de allra flesta var mest ett ord, då en cession väckte ordentligt uppseende och stämplade den, som gjort den, såsom en människa, den där visserligen ej förlorat medborgerligt förtroende, men som ingen kunde hysa förtroende till, och då en af de gamla släkterna i en by skulle ansett det som en evig skam att låta stamhemmanet gå ur släktens händer. Alla nyheter såg gubben med misstro; den nya tiden ville han inte höra talas om. Hade Abrahams, Isaks och Jakobs Gud låtit hans fader och förfäder väl gå, skulle han nog göra så allt framgent utan både dränering och »säckagödsel», sa Ingvar och nickade sakta.Därför svärmade han också kring alla flickor, yr som en snurra, bara de sågo bra ut eller voro riktigt glada. Och därför hade nästan alla töser i byn en liten versstump af honom eller några kostliga bilder från dansgillen, lekstugor eller marknader. Han hörde hemma öfverallt liksom spelmannen, sotaren och tiggaren, fast mera välkommen än de två sistnämnda. Han förde solsken med sig, sa klockaren, och gamla gummor blefvo som unga jäntor, när de sågo och hörde honom. I prästgården var han som barn i huset och kallade prosten för farbror.

## III.

»Kluddarens» fädernehem låg alldeles midtför »Kladdarens» kvarn. Gubben Ingvar hörde till dessa gammaldags trygga, säfliga, hjärtesnälla, menlösa slättbor, som voro så vanliga förr i världen, då sekterism, fackföreningar och spekulationer ännu voro en saga blott, då den fäderneärfda tron var för helig att ställas under debatt, om också den för de allra flesta var mest ett ord, då en cession väckte ordentligt uppseende och stämplade den, som gjort den, såsom en människa, den där visserligen ej förlorat medborgerligt förtroende, men som ingen kunde hysa förtroende till, och då en af de gamla släkterna i en by skulle ansett det som en evig skam att låta stamhemmanet gå ur släktens händer. Alla nyheter såg gubben med misstro; den nya tiden ville han inte höra talas om. Hade Abrahams, Isaks och Jakobs Gud låtit hans fader och förfäder väl gå, skulle han nog göra så allt

framgent utan både dränering och »säckagödsel», sa Ingvar och nickade sakta.Naturligtvis hade Emil och Selma ofta träffats och varit mycket samman under uppväxtåren.

Emil sa en gång till sin mor:

— Det är någonting särskildt med den flickan. De andra tösungarna här i byn äro som karameller: en kan inte låta bli att föra dem till munnen, men det blir en äcklig smak bakefter. Selma är mer som de här små sockerpullorna, som de ha i glasägg nere hos prostens påsktiden: de ä hvita och fina och vackra och alls inte klistriga, utan innerst sitter där ett kumminkorn, och det sätter krydda och smak på det hela. En får alltid gå och tvätta sig om händerna, när en har ätit karameller, men så är det inte med sockerpullorna.

— Hör du, pojke! sa gumman. Kan jag läsa rätt i dina ögon, så är du ju alldeles förtjust i barnet! Hm! Nå, har du inte frågat henne?

— Inte kysst henne en gång — och hon är väl nästan den enda af mina skolkamrater, jag kan säga det om.

— Ja, du har då alla dar varit en riktig slickemun!

— Därför är jag också led vid konfekt, om den ligger på en hylla, där jag kan ta den, när jag vill.

— Inte har jag något mot Selma — tala du vid henne! Egentligen har jag just inte tyckt mycket om din evinnerliga kurtis med töserna här. Men en mor ser ju igenom fingrarna med en hel hop, när det gäller hennes egen son, och en sak har jag alltid varit säker på: att ingen tös skulle behöfva gå och fälla tårar för din skull. Du kysser alla, liksom en annan pojke tar dem i hand. Men de äro glada vid dig — inte för din egen skull utan för de gåfvor, som vår Herrehar gett dig — det ska du aldrig glömma. Och nu ska jag säga dig något. Majstången ska resas här i år, och här ska midsommarsgillet firas. Passa på vid något lämpligt tillfälle, kläm in henne i något hörn och släpp henne inte, förrän hon har svarat!

# IV.

Glädjen stod högt öfver takåsen på »Kluddarens» fädernegård, och majstången likaså. I trädgården i den allra största bersån var dukadt ett rundt bord, där toddyvirke, punsch, vin och saft trifdes i idyllisk endräkt. Hit inbjödos »Kluddarens» bästa vänner och skolkamrater af båda könen allt emellanåt — ungdomen i allmänhet hade sina bord med »sammansalad» välfägnad ute på gården ett stycke från majstången. Naturligtvis betraktades det som en heder att bli inbjuden till Emils löfsal, och kringom den kretsade som kråkor en hel hop icke minst af byns rikaste och mest firade pojkar och töser från åbohemmanen.

Emil var ute och svängde sig i nästan hvarenda dans. Detta gjorde att hans bekanta gingo ut och in i bersån och sågo sig till godo »utan krus och suppleanger» — som barnmorskan sa, hon som alltid ville vara så fin, eftersom hon gått i »flickskolepensionsanstalt». Det gjorde, att bersån stundom var smäckfull och stundom alldeles tom.

Och på det viset bar det så till att ut på kvällskvisten, när sommarsolen redan hade sjunkit och trötta utdansade ben börjat bli tunga, kom Emil in i löfsalen och fann lilla Selma sittande där alldeles ensam.har gett dig — det ska du aldrig glömma. Och nu ska jag säga dig något. Majstången ska resas här i år, och här ska midsommarsgillet firas. Passa på vid något lämpligt tillfälle, kläm in henne i något hörn och släpp henne inte, förrän hon har svarat!

# IV.

Glädjen stod högt öfver takåsen på »Kluddarens» fädernegård, och majstången likaså. I trädgården i den allra största bersån var dukadt ett rundt bord, där toddyvirke, punsch, vin och saft trifdes i idyllisk endräkt. Hit

inbjödos »Kluddarens» bästa vänner och skolkamrater af båda könen allt emellanåt — ungdomen i allmänhet hade sina bord med »sammansalad» välfägnad ute på gården ett stycke från majstången. Naturligtvis betraktades det som en heder att bli inbjuden till Emils löfsal, och kringom den kretsade som kråkor en hel hop icke minst af byns rikaste och mest firade pojkar och töser från åbohemmanen.

Emil var ute och svängde sig i nästan hvarenda dans. Detta gjorde att hans bekanta gingo ut och in i bersån och sågo sig till godo »utan krus och suppleanger» — som barnmorskan sa, hon som alltid ville vara så fin, eftersom hon gått i »flickskolepensionsanstalt». Det gjorde, att bersån stundom var smäckfull och stundom alldeles tom.

Och på det viset bar det så till att ut på kvällskvisten, när sommarsolen redan hade sjunkit och trötta utdansade ben börjat bli tunga, kom Emil in i löfsalen och fann lilla Selma sittande där alldeles ensam.Röd och flämtande efter dansen — det riktigt ångade af henne.

Han trugade i henne ett glas saft och tog själf ett glas punsch. Och så sutto de där. Det lade sig med ens den där underliga stämningen öfver dem, som så ofta griper oss en sommarnatt. Allt gammalt färglöst är som förgånget, framtiden synes rosenfärgad men lika fjärran som den morgonrodnad, hvilken redan kan skymtas i öster. Man tycker det är så härligt att lefva, att man ovillkorligen måste tänka på döden — bara för att med tanken och drömmen mäta, hur mycket af lifvets glädje man skall kunna hinna att förvärfva, innan liemannen kommer.

— Du, Emil! sa Selma om en stund tveksamt.

— Nå?

— Du, som har satt ihop så många verser om hvar tös och hvar katt — höll jag på att säga — fast jag aldrig fått några, har du inte någon gång skrifvit några kärleksverser?

— Nej, du Selma. Det har jag inte. Men jag tror nästan att jag skulle kunna skrifva några i kväll.

— Tror du?

— Ja, om jag får skrifva dem till dig — på riktigt rena, rama allvaret.

— Försök då! sade hon tyst och blidt.

— Men då vill jag ha en kyss för dem.

— Fy, nu är det slut med glädjen. Du, som har fått kyssar af hvarenda tös i hela häradet för dina verser. Det måtte vara gammalt för dig, och när du skulle skrifva på allvar, som du sa — — —

— Aldrig i lifvet har jag kysst dig.

— Nej, det har du inte.

— Just därför skulle det vara spritter nytt. Menär det nu så, att du inte vill ge mig en kyss, så ge mig ditt hjärta och den här lilla solbrända rara tassen — det har ingen gett mig förr.

— Det får bero på hur vackra verserna bli, sa hon skälmaktigt.

Så fick han då fram sin lilla »kluddebok» och sin blyertspenna. Och så satte de sig fram till bordet. Jag kan inte förklara hur det kom sig, men de satte sig tätt intill hvarandra, och han lade vänstra armen om lifvet på det lilla pyret. Folk, som förstår sig på det, säger att så går det lättast att skrifva kärleksverser en midsommarnatt.

Alltemellanåt stoppade han pennspetsen i mun och tuggade på den, men om en stund hade han i alla fall ett poem färdigt. Och så läste han upp det för henne. Hon hörde på med strålande ögon och blossande kinder.

— Nåå, Selma lilla? sa han och drog henne till sig.

— Var det första gång, voro nog inte verserna oäfna, sa hon. Fast jag nu inte förstår mig så mycket på det, eftersom jag aldrig har fått några verser förr.

— Nå, hjärtat, som jag skulle ha?

— Har du ditt kvar riktigt onaggadt?

— Jaa, du Selma.

— Så får du väl ha mitt, då, och ta mig hel och hållen.

Därmed lade hon armarna omkring hans hals.

— Ditt lilla spöke! Nu ska du också kyssa mig. Med första kyss, som du själf hjärtligt och uppriktigt och af innersta själ och hjärta ger mig, stryker du ett streck öfver alla andra, och så ä de glömda.Där gled ett vemodigt leende öfver hennes lilla täcka anlete.

— Tror du? Är du säker att jag glömmer det lika fort som du? och att du glömmer dem själf?

— Ja, om du bara tänker på att du har gett mig ditt hjärta och din tro och hela ditt lilla väsen — det har jag aldrig bedt någon annan om eller fått det.

Så kysste hon honom varmt och länge.

— Vet du, hvilken vers jag tyckte bäst om? sa hon se'n.

— Nej.

— Den sista:

»Dör uti sin knopp det skönsta kärlekshopp, som i hjärtat opp rann under lifvets lopp — samla bladen ömt, ty hvad ditt minne gömt bär alltid sommarfägring, och fagrast är just hvad du drömt.»

— Ja, hvad är kärleken annat än en sommardröm? Och är lifvet annat?

— Åjo — där är också höst och vinter — se'n.

— Men sommarminnena glömmas aldrig.

— Mina begynna nu — låt dem bli så många, att de räcka!

# Därför var hon blek.

— Inte för att det precis kan vara något särskildt nöje just för en så pass ung spoling som dig att komma på begrafning och sitta där inklämd i flera timmar, sa mor. Men eftersom nu den här jordafärden väl blir den största här har varit här i bygderna på många år, kan du ju där få se hur det går till ute i stora världen. Och så är där så godt om mat — det spar alltid lite här hemma ett par tre dagar efteråt. Allaredan i går, när jag var där och svepte häradsdomaren, hade där kommit öfver tretti höns och tuppar till soppan. Och därför tycker jag, att du gärna kan gå med; om någon kan behöfva sig ett räfvamätte är det väl den, som ska proppa skallen full med all världens kungar och kejsare och påfvar.

Jag följde med mor och fick sitta bredvid henne. Inte ibland de andra pojkarna, och det var det allra värsta. De kunde då åtminstone få göra gubbar åt hvarandra, hviska samman eller smånypas i benen. Men jag måste sitta som en »målad bock». Middagen drog som vanligt ut i flera timmar, och jag satt där och hade ledsamt och såg mig omkring bland begrafningsgästerna.

— Hvem är hon, som sitter i hörnet under denstora klockan, den där människan, som är så fasligt blek? hviskade jag till mor.

— Sitt inte och peka, pojke! Jag vet, hvem du menar. Det är Mårten Espens Kersti.

— Hvarför är hon så blek?

— Det är af kärlek.

Jag måste ha glott stort på mor, för hon drog en smula på mun.

— Kärlek? Är det kärleken till Gud eller kärleken till nästan? sa jag slutligen.

— Tyst nu — det där begriper du inte ännu. Och när en är på begrafning, ska en sitta tyst och stilla och allvarlig och bara äta allt hvad man orkar.

Hela dagen hade jag ögonen på den där märkvärdigt bleka kvinnan, tills jag på kvällen somnade, förtyngd af den myckna maten och den tjocka tobaksröken. När gästerna långt fram på morgonen bröto upp och jag var väckt, bjöd Kersti mor och mig på skjuts. Och glad var jag. Jag hade en massa mat i mig och en hel hop knyten med kakor, hönsaskrof, kalfvaben och andra härligheter, som vi skulle smörja oss med en hel vecka.

När vi stannade utanför Kerstis gård, bad hon oss stiga in, och så satte hon kaffesurran på.

— Da'n är i alla fall tillspillogifven, sa hon. Nu kan Lillen lägga sig här på min säng och sofva en stund, medan vi prata lite samman, du och jag. Det är bra många år se'n vi hade en riktigt förtrolig snackestund ihop. Men först ska han ha en kopp, han också — ofvanpå så mycken mat kan en inte sofva, om inte en får lite kaffe.

Jag fick min kopp, och det var som med ens all sömnighet försvunnit. Jag hade ju också tagit migen grundlig lur på gillet. Alltså lade jag mig till ro på dynan och slöt ögonen, men jag hörde hvartenda ord, de sade. Och jag tror, att om jag så blefve hundra år, skulle de aldrig gå ur mitt minne.

— Nu ska du öppna ditt hjärta! sa mor. Litet har jag ju reda på, jag som alla andra gamla, och lite har jag gissat mig till. Du vet, att hvad du säger kommer inte längre. Du ser så dålig och blek ut i dag, att till och med pojken såg det och sade det i örat på mig. Tala nu! Får du inte luft, så kan du dö af det.

— Så du pratar! Inte dör en, för det en är olycklig! Då skulle jag vara död för länge, länge se'n. Nej, är en riktigt eländig och förkrossad, så lefver man minsann nog. Men i alla fall tror jag att det skall lätta en smula att få tala lite om gamla tider med en gammal trogen vän. Ta dig nu en kopp till! Har pysen somnat?

— Den sofver som en stock, så fort han kommit omkull.

— Ja, inte trodde jag väl i många år att jag skulle lefva den dag, jag skulle följa *honom* till grafven. Och ändå ha de myllat ner honom i dag. Vi hade växt upp samman och varit nästan som två syskon. Hans far och min far hade kommit öfverens att vi skulle bli ett par en gång, och det hade jag hört se'n jag var liten. Och var han ena dagen inne hos oss och lekte med mig och smorde sig med honung, som han var så galen i, så var jag andra dagen inne hos dem och åt gåsflott — det var min förtjusning.

Esbjörn talte också många gånger om det där att vi skulle bli ett, både under skoltiden och lästiden och sedan. Det var det käraste jag kunde höra —ingen kan tänka eller förstå, hur kär jag höll honom: Han var ju grann som en solskensdag, stor och härdabred och väldig som en klippa, öm om alla, folk som kräk, och alltid glad och munter. Aldrig där hördes nå'nting ondt om honom: inte en gång byns värsta sladdermaskor nändes tugga på honom.

Så skulle han ut och exera. Det var ju alltid mästerprofvet för en hygglig pojke förr i tiden och blir väl så i alla tider. Det var inte heller just så många, som bestodo det med heder: de flesta voro ju fulla och galna, när de skulle rycka in — det skulle vara karlavändt, förstås, och det var så allmänt, så ingen fäste sig vidare vid det. Värre var det, när de kommo hem; då hade de alla möjliga ovanor, tuggade tobak och svuro och voro råa i mun. Det var som de varit i helvetet de fjorton darna, och det kunde dra hela år, innan de blefvo hyggliga igen. Somliga fingo knäcken för hela sin tid. Den exercisen har tagit hut och hederskänsla af många bra pojkar.

Men Esbjörn stod sig — inte ett ondt ord hördes om honom. Jag var så stolt — han var ju mig ämnad och skulle nog bli min. Jag tänkte på honom om dagarna och drömde om honom på nätterna.

Så kom han hem, och vi träffades som vanligt. Ibland när vi voro ensamma något ögonblick, kunde han ta mig om lifvet, trycka mig tätt intill sig och kyssa mig. Åh, jag tyckte hjärtat ville sprängas så glad som jag var. Jag gick bara och längtade efter att vi skulle gifta oss — vi hade ju ingenting att vänta på precis, någon af oss.

Så kom midsommarafton.

Han var hemma hos oss och hade just suttit och talt riktigt med mor. Hans far skulle flytta in iundantagslängan och vi skulle ta hemmanet. Mor var glad, och jag var ännu gladare. Jag skulle kunnat hoppa öfver taken, som det heter. Och han och jag sutto ett par timmar ute i trädgården och kysstes, och han talte så vackert om hur trefligt vi skulle ha det.

Så gick han. Jag vet inte hur det föll mig in att smyga mig efter honom: jag var rent yr och visste knappt hvad jag ville eller gjorde. Nere vid den lilla ekparken ämnade jag ropa på honom och säga: »Gif mig en midsommarskyss till!» Jag glödde i hela kroppen.

Som han kommer midtför parken och jag just ämnade ropa honom an, hoppar han öfver diket. Och där reser sig en kvinna och tar honom om halsen, och han får henne om lifvet och de satte sig innanför gärdesgården. Först trodde jag att jag skulle dö och föll så lång jag var. När jag vaknade till, hörde jag dem kyssas och fnittra. Jag darrade som ett asplöf och kröp närmare så att jag både kunde se dem och höra allt hvad som sades.

Det var dragonens Lotta — de hade naturligtvis blifvit bekanta under exercisen: då brukade hon hvarenda kväll ränna till lägerplatsen. Det var ett kräk till tös, och ingen ville tala med henne, om hon kom på en dans — åtminstone inte någon af de hyggliga åbosönerna. Nu hade hon träffat Esbjörn och fångat honom i sina garn, det godtrogna lifvet. Och där satt hon nu och förtalade mig, och han hjälpte till och sa fula lögnaktiga ord om mig. Och de voro öfverens om att vara sams i synd och last, se'n Esbjörn och jag hade blifvit gifta också. Där finns ingen, som kantänka huru usla ord där kan vara i en genomfördärfvad kvinna.

Jag trodde jag skulle gå från förståndet, där jag låg hopkrupen. Var detta verkligen Esbjörn — min Esbjörn? Jag måste nypa mig i armen för att få klart för mig, att jag inte drömde eller gick i sömnen. Nej, jag var nog vaken — Gud nåde mig så visst!

Men gå därifrån kunde jag inte, utan väntade, tills de bröto upp. Då sprang jag fram, spottade honom i ansiktet, där han stod blek som ett lik, och slog henne med knuten hand i synen flera slag, tills hon rullade rundt. Så sprang jag hem.

Det dröjde månader innan jag kom till förnuft igen, fast det hölls ju tämligen tyst. Esbjörn kom och gick därhemma gång på gång, men han fick aldrig se mig hur han tiggde och bad och hur mycket hans far och min mor lade sig ut för honom och talte om hur han ångrade sig och hade rent slutat upp att träffa Lotta, det kreaturet. Mor grät och sa, att jag skulle förlåta: det ska en kvinna isynnerhet kunna här i lifvet. En karl är ju inte mer än en fattig syndig människa, sa hon. Ack, det är inte en stackars kvinna heller. Hvad hjälper det att hon lofvar förlåtelse, när hon inte kan glömma? Gud hjälpe hvar och en, som har stått på lur och fått gift i blodet!

Så såg han då slutligen att det tjänte ingenting till utan att jag var obeveklig. Och så tog han ju Lotta långt om länge, och hon blef hans kvinna. Och du minns nog så'nt väsen där blef hemma och hur fadern hvarken ville se eller tala vid henne utan flyttade hemifrån och hyrde in sig hos en husman och steg ner i grafven, tärd af sorg och bekymmer. Och det blef uppståndelse i hela församlingen och Esbjörn blefså utskämd bland sina likamän, att knappt någon brydde sig om att umgås med honom.

Nu vet du hur det är, att om inte en kvinna har andras aktning, mister hon snart sin mans. Och det finnes ingen kärlek, som varar i längden, om andra spotta på den. Så gick det med Esbjörn också. Ingen ville hälsa på honom bara för att slippa tala med henne, och tog han henne med på ett gille, fick hon sitta som en pestsmittad. Så började han fara till sta'n, där ingen brydde sig om hurudan kvinna han hade hemma, bara han bjöd friskt och gick gladeligen i borgen.

Så begynte hemmanet gå vind för våg, kreaturen vansköttes och han blef ett kräk, helst sedan det började glunkas om att Lotta hade besynnerliga historier för sig än med en och än med en annan och lät bägge pojkarna både fara illa och dras med smuts och ohyra. Snart var hatet mot henne riktigt djupt hos alla. Och han betraktades som en schajas, som inte kunde hålla henne i tukt. Det var nära att de skulle tagit från honom nämndemansbefattningen.

— Så dog hon i behaglig tid då.

— Hon gjorde så, ja, det gjorde hon. Men vet du, *hur* hon dog?

— Hur hon dog?! Det veta ju alla människor: hon föll i ån en natt.

— Ja, hon gjorde det. Men den, som dref henne dit — det var jag.

— Människa! Hvad säger du?

— Spring inte din väg — jag rörde henne inte med ett finger. Men på bron mötte jag henne en natt och jag ställde mig framför henne och såg på henne. Hvad jag så sa, när jag kunde få tungansbruk, står bara för mig som en dröm. Men jag visade henne, hvilken eländig varelse hon var och hvilken helvetesgärning hon hade gjort inte bara mot mig utan mot den stackars Esbjörn och hur hon nu höll på att göra honom olycklig för evigheten liksom hon redan hade gjort det för detta lifvet och hur pojkarna en dag skulle behöfva blygas, när deras mors namn nämndes, och tänka på skriftens tydliga dom, att ingen skökoson skall komma i Herrans församling. Och slutligen sa jag, att hade hon den minsta gnista af kärlek till de små eller medlidande med Esbjörn, skulle hon rymma och det i denna natt, och ville hon, så skulle jag ge henne respengar, så hon skulle kunna ge sig af till Amerika eller Köpenhamn eller hvart som helst, där hon kunde lefva efter sin lust men utan att göra de sina olyckliga.

Hon stod en stund, och ögonen flammade på henne.

— Du har rätt i hvad du säger, sa hon slutligen. Jag har sagt mig själf det många gånger. Men inte behöfver jag fara utrikes för att frälsa dem — det finns kortare väg.

Därmed hoppade hon öfver räcket och rakt ned i ån.

Hvad skulle jag göra? Hon var borta och blef borta. Inte tordes jag ropa på hjälp, och i alla fall skulle det dröjt så länge innan någon kunnat komma, att ingen hjälp varit möjlig. Hade någon kommit, skulle jag blifvit trodd om att ha kastat henne i ån. Jag ville inte lida mer för hennes skull än jag redan hade gjort. Men den natten blef mitt hår grått och se'n är jag så blek.

— Men det var ju inte din mening att — — —— Nej, men jag satte mig till domare i Guds stad och ställe. Jag gjorde det därför att jag allt fortfarande hade Esbjörn kär, inte som förr, men jag höll af honom som ett kärt minne, och det gjorde mig ondt att det skulle befläckas.

Nå, han upprättade sig och fick åter allas aktning. Vi ha aldrig talt ett ord samman, han och jag, sedan den natten annat än ett »goddag» eller »godnatt» på ett gille.

— Men att ni inte blefven ett efter hennes död?

— Åh, jag skulle aldrig kunnat. Och han trodde att jag alltjämt var lika hatfull och hämndgirig, kan jag förstå. Men har jag talt om så mycket, kan jag ju tala om en sak till. Det var ju dåligt med hans ställning, när hon gick bort, och det dröjde länge innan han kom på säkra ben igen. Därför är det jag, som har låtit bägge hans pojkar studera, så att den ene nu är prästvigd och den andre får sitta ting. Det har gått genom prosten, och om Esbjörn nå'nsin hade en aning om hvem det var eller om pojkarna veta något, känner inte jag. Kanske prosten sa något till honom, när han var hemma och gaf honom nattvarden på sotsängen. I alla fall har jag sökt rädda alla tre, och var jag för hård den natten, så mente jag väl, och jag tror att jag har försonat det efter bästa förmåga. Jag tycker jag är inte rädd för domedag ändå.

Nu har jag bara hans pojkar att lefva för. Nu, se'n han är borta, skall jag tala om alltsammans för dem, och de skola få ett hem här hos mig — det gamla göra de sig nog helst af med. Och efter min död ska de ha allt mitt — mer kan jag inte göra.

Nå, tycker du att jag är en mörderska?— Nää — —

— Ser du! Du törs inte svara rent kort och godt *nej*. Men hur många tusen gånger tror du jag har gjort mig själf

den frågan och inte heller vågat svara *nej* på den? Och ändå gjorde jag hvad jag gjorde af kärlek. Aldrig kunde jag väl heller tänka att hon skulle hoppa i genast. Jag har talt om allting för prosten. Han dömde mig inte, och jag tror inte heller, att Gud skall döma mig.

— Stackars Kersti! sa mor och började snyfta. Ni, som kunde varit så lyckliga! Hvarför skulle en sådan där maruggla komma till världen som den där Lotta?

— Ja, hvarför? Hur många lugna timmar tror du jag har haft på tretti år? Nej, nu ska jag väcka Lillen, så ni kommer i säng innan det blir dager. Jaså, han tyckte jag är så blek. Ja, han har rätt. Måtte hans dar bli gladare än mina!

Men, nu se'n Esbjörn är nermyllad blir det kanske lite lättare för mig — jag tror att han på sistone ångrade sina villors väg och blef en bättre människa. Och då är det ju som han vore min gamle Esbjörn igen från ungdomsdar.

# En pojke för sig.

— Han har alltid varit så egen den pojken — aldrig som andra utan en pojke för sig själf. Jag minns, när han låg i den där farliga febern — han var väl en elfva, tolf år då. De två äldste hade jag förlorat, och han var ensam kvar. Jag satt vid hans säng natt och dag, och jag grät, så jag tyckte mitt arma modershjärta ville brista. Jag blef tio år äldre på de två månader som sjukdomen varade. Så sa jag till honom en kväll: »Bed till Gud, Harald lille, att Han låter dig bli frisk igen!» Men pojken bara riste på sitt lilla, svettiga hufvud. »Kan du inte bedja med barnslig förtröstan?» sa jag. Han svarte inte på en lång stund.

— Inte kan Gud tycka om att jag ligger och ber att få slippa komma till honom? sa han långt om länge.

Jag blef så förbluffad, att jag fick inte fram ett ord.

— Vill du inte bli frisk och vara hos din mor? sa jag slutligen.

— Jo, visst vill jag det. Mor känner jag från det jag var mycket liten, men Gud har jag bara hört talas om. Och så är han så stor, så stor och mäktig,och jag är bara en liten spenslig stackare. Men mor kan ju be Gud att få behålla mig: det förstår nog Gud, att mor vill, eftersom mor inte har någon annan, och Han har änglarna och alla de saliga. Nog vill jag gärna lefva lite längre, nej riktigt mycket, se'n jag börjar på att kunna göra någon nytta och hjälpa mor någon gång.

Ja, nog tiggde och bad jag. Och jag fick också behålla min Harald. Han har aldrig varit sjuk en timme se'n — fast han nu är öfver 25. Men han skötte undan i ett tag — doktorn sa, att han nästan aldrig hade sett ett barn så inne i dödens käftar. Glädje har jag af pojken också. Hemmanet sköter han som han hade gått på landtbruksskola och läser så mycket böcker och följer med i allting på lediga stunder. Och på landtbruksmöten och utställningar har han gärna varit med, om det har burit sig, och han har haft ögonen med sig och lärt lite här och lite där. Så han har visst varit »min mandoms glädje och min ålderdoms tröst», som där står i ordspråket. Det har han visst och sant.

Och ja minsann är det inte han, som har börjat på att rutscha upp gubbarna här i församlingen, och det kan behöfvas, sådana »dröslehasar» som här ä'. Det var han som tog ihop med skolan — den låg ju rent i lägervall. Den gamle skolmästaren var inte med, när krutet fanns opp, och han är nog bra klen i sina stycken, säger Harald. Men hurudan ska också en gammal man bli genom att sitta år ut och år in och slita och plita med öfver hundra barn? Prosten ville nog att förbättringar skulle göras, men de gamla stöttepinnarna höllo på styfvern, sa det var stört omöjligt att få småskola här.Men så steg Harald fram på en kyrkostämma och ställde sig på prostens sida, och det blef värre än kattabaliken i Bender. Men pojken stod på sig, och nästa år satt han i skolrådet, och så blef här först småskollärarinna och se'n biträdande lärarinna. Och gamle »mäster» fick anslag af stämman att fara in till Lund och vara med i den allraförsta af sommarkurserna. Gubben blef rent som ung på nytt. Och sockenbiblioteket är upprustadt och tillökt, en del gammal bråte är utplockadt, och det är en ren lust att se, hur

ungdomen börjar läsa lite öfverallt i stället för att bara spela kort och tänka ut uselhet de långa vinterkvällarna.

Hönsskötseln och ägghandeln äro hans lif, och han har hela trädgården full med bin. I fjol köpte han upp så många bär, som husmännens kvinnor och ungar kommo hem med till honom. Inte för det han precis spann silke det året, för han kunde inte själf afsätta alla med någon förtjänst. Men de fattiga lärde sig ta vara på Guds gåfvor, och det var hufvudsaken för honom. I år finnas här familjer, som ha förtjänt sina hundra kronor hvar på bärplockning. Och Harald tror, att det skall komma igen i kakan, när fattigvårdsutgifterna ska beräknas en gång.

Nu är det bara en sak, som jag har gått och väntat på och längtat efter i flera år — se'n kunde jag fara i frid som Simeon. Jag skulle ju så gärna vilja se honom lyckligt gift. Men det tjänte ingenting till att komma saken på tal: ingen här i bygderna föll honom i smaken. Han tyckte de voro för dödbakade och för mycket för grannlåt — klädhängare, som inte ha vaknat till lif, sa han. Det har nog kommit ut, så han står just inte så väl hos töserna,fast naturligtvis hvilken af dem som helst skulle tagit honom med uppräckta händer, om han bara sagt ett halft ord. Ja, han har alltid varit en pojke för sig.

Jag minns, när vi voro på bröllopet i Brödåkra i fjol. Bland många andra rika och fina skulle riksdagsmannens döttrar också komma dit. Och därför sa jag till honom, att han skulle kasta ett öga på dem — där är både utseende och gods och grunkor, sa jag. Och förstånd ska de väl ha, när deras far har kunnat bli riksdagsman — äpplet faller väl inte så långt från trädet, mente jag på mitt vis.

Ja, Harald pratade med dem och dansade med dem, och riksdagsmannen och han blefvo dusbröder och riktiga mostrar, och Harald blef bjuden att komma och hälsa på där.

När vi så hade kommit hem på ottan, säger jag till Harald: »Nåå? Hvad tyckte du om dem?»

— Tjaa! Hm! Inte slogo de an på mig riktigt. De ha hört en del ord af gubben, och med dem slå de omkring sig och åbäka sig liksom när en katt leker med ett nystan. Men vidare reda på hvad de orden betyda ha de nog inte. Så är det för resten nog med gubben också. Mest ord och skryt! Han går med de stora i vått och torrt! Hela tiden talte han om sina fina bekantskaper, men bara om adelsmän och landshöfdingar och borgmästare och brukspatroner. Han nämnde inte namnet på någon enda af våra bästa bönder. Han är inte en karl för sig, den! sa Harald.

Och han gjorde aldrig allvar af det där påhälsandet hos riksdagsmannen.

En gång frågade jag honom, hvad han tyckteom prostens Hilma. Det är en rar tös, och han kunde nog få henne om han ville — så mycket vet jag.

— Ja, sa han, nätt och godt ser hon ut och sjunger och spelar bra, både fortepiano och orgel, och är flink i sina händer och är inte rädd att ta i. Men hon törs inte tänka själf: då skulle hon känna sig som ett får på blankis. De ha alltid inpräntat hos henne hvad hon får tro och tänka, och hon har hela sitt lif gått och sagt efter andras tankar.

— Det kan du då omöjligen veta, sa jag lite stött, för jag tyckte han var orättvis mot den snälla flickan. Tankarna kunna väl vara hennes egna, fast de gå i samma spår som hennes fars.

— Nej, mor! sa han. Den, som tänker själf, har aldrig precis likadana tankar som någon annan. Det är liksom där aldrig på ett träd finnas två blad, som ä precis likadana, och aldrig två ögon i två flickansikten ä riktigt lika hvarandra. När hon talar, är det ju nästan som hon läste ur ett af faderns predikokoncept. Därför tycker jag, att jag kan henne utantill.

Men nu har hans timma slagit till sist. Och jag är så glad, så glad — en börjar ju ändå bli gammal så smått, och det känns i alla fall bra skönt att veta honom väl i hamn, när stunden är inne att man ska skiljas hädan.

För en tid sedan voro vi på julkalas hos Mårten Anders i Stendala. Och där var mycken ungdom samlad både från fjärran och när. Bland många andra voro där kyrkovärden Bengt Eskilsson och hans kvinna och hans bägge döttrar. Modern var i unga dar den grannaste tös i hela häradet, och döttrarnabrås på henne. Den yngsta, Ingrid, är som en ros och en lilja i Saron. Och hon dansade lätt som en solstråle på ett löfverk; det var en lust och glädje att

se henne och Harald svinga om.

När så det skulle dukas i salen, spridde sig ungdomen i rummen, och där blef ett bunkalag här och ett annat där. Inne där prostinnan och hennes döttrar och klockarens Amalia och kyrkovärdens flickor och jag och några andra bastanta gummor hade trängt ihop oss, kommo vi att prata om nymodiga påfund och sådant. Alla de gamla och prostens flickor isynnerhet voro öfverens om att det var en styggelse när flickor åkte på velociped. En karl — det kunde gå an men en flicka — usch då!

Men Ingrid bara skrattade.

— Jag har kommit hit på velociped i dag, sa hon. Om farmor skulle få plats på vagnen, skulle jag, som är yngst, antingen sprungit bakefter eller blifvit hemma, om jag inte satt mig upp på mitt »rockahjul». Den sommaren, jag gick på folkhögskolan, for jag hvarenda dag fram och tillbaka på hjulhästen. Hvarför skulle inte en kvinna kunna spara tiden och spara sina ben, om hon kan?

Prostinnan, som är snäll och rar på alla vis, hör ändå till den gamla tiden. Hon såg på Ingrid och vaggade allvarligt med sitt hvita hufvud.

— Inte skulle en flicka, på den tiden jag var ung, velat sitta och visa sina strumpor för hvar enda själ, som strök landsvägen fram, sa hon.

— Ja, är där någon, som är så blyg, att han inte törs låtsas om, att han vet hur många ben ett fruntimmer har eller inte för sin själafrid kan se attde ä två, så kan han ju vända sig åt andra sidan och se på någon af gässen på fäladen, sa Ingrid.

Harald började skratta. Och många med honom.

— Men på den tiden, sa Ingrid, gingo ju fruntimren barhalsade skäligen långt ner, så jag tror inte blygheten var stort större då än nu. Och ännu i dag ska ju damerna på festerna på kungens slott vara fasligt urringade — komme en tös här i bygden i kyrkan klädd på det viset, skulle hon aldrig kunna visa sig för folk mer. Det är ju ingen människa, som stöter sig öfver att vi gå uppskörtade ända till knäna nere vid bron och tvätta kläder, fast vi ä alldeles barfota.

Det taltes mot och med. Alla, som ingen velociped hade, höllo naturligtvis med prostinnan, utom Harald, som öppet tog Ingrids parti. Det nästan förvånade mig, för själf tyckte han inte om det där vägaskumpandet och han hade ett par gånger sagt, att han tyckte, det missklädde fröknarna på herrgården. Nå, jag vet nu inte hvad som egentligen skulle klä de där högfärdiga viporna, som tro att de stå ett trappsteg närmare Vår Herre än vanliga syndiga människor.

Nu tror jag också att många fler än Harald tyckte, att Ingrid hade rätt, men för prostinnans skull ville de ju inte säga något. Hur det var taltes Harald och tösen rätt mycket vid den kvällen, och när vi reste hem, satt pojken bara och funderade och sade inte ett ord mer än hvarannan kvart.

Jag låtsade ju inte om något, men jag drog på munnen för mig själf och tänkte, att nu hade han nog träffat den rätta. Och en hel vecka gick han så där fundersam och tyst.Och så en dag säger han:

— Hvad tyckte mor om henne?

— Hvilken? sa jag så oskyldigt.

— Åh, gör sig nu inte till, lilla rara gamla mor!

— Du menar Ingrid Bengtsson?

— Hvem skulle jag annars mena?

— Bra. Inte tyckte alla om, att hon sjöng så rent ut, men —

— Just det tyckte jag så bra om. Tar man tolf åbotöser och ställer dem i en flock, och en gammal fru eller en rik knase eller en högt uppsatt man säger att nånting fult är vackert eller något vackert är fult, så stämma de elfva in

eller tiga och samtycka. Jag har alltid förargat mig öfver den där rädslan och fegheten hos allmogen — det är den, som gjort att de förnäma så många och långa tider ha haft bönderna till apespel och gyckel. För karlarna ha i allmänhet lika stor tunghäfta som kvinnorna. Jag har aldrig kunnat lida, när valpar, som inte ä torra bak öronen, klifva upp och göra sig viktiga och »blaffa» om hvad de inte begripa. Men det är en härlig sak att höra en person lugnt och sansadt säga sin mening och ge skäl för den. Jag skulle aldrig kunna trifvas ihop med en hustru, som bara vore ett »mähä» och aldrig sa annat än »Harald lille, naturligtvis» eller »Ja visst, Harald lille,» »Ja, det är ju klart, Harald!» Åh, jag skulle leds ihjäl. En kvinna, som gnatar, måste vara ryslig, men en, som bara sade *javisst*, skulle ta lifvet af mig, för jag skulle begripa, att hon sade så bara därför att hon inte gitte tänka.

— Men hon kunde väl få säga *ja*, när du friade, sa jag.— Och tusen gånger till! sa han, bara jag visste att hon skulle säga *nej*, när hon menade det. I alla fall ska jag väl ta och åka ner där en af dagarna och se, hur de ha det och hur hon tar sig ut, när hon inte går i gillestass. Jag ska komma tidigt en morgon och se, hur de då ta mot mig.

Han reste.

När han kom, såg han rent förtjust ut.

— Jag fick syn på henne ute på klöfverfältet. Hon satt och mjölkade. Jag steg af och gick bort och pratade med henne. Och se'n gingo vi in i sällskap bak efter min vagn: jag bar ena mjölkspannen, och hon den andra. Hon bad mig stiga in, och där var fint och i ordning, så tidigt det var på dagen. Jag blef trakterad och vi pratade om en hel del, både gubben och jag och töserna och kvinnan och gamla farmor. Och när jag reste, följde hon mig ut, Ingrid jag menar, och så frågade jag, om jag inte skulle ha något för jag hade burit mjölkspannen. Och hon såg så rar ut, skälmungen, när hon sa: »Du skulle ju haft 'molkedrick', men jag glömde det rent. Emellertid har du den till godo till nästa gång!» Och så sprang hon in.

— Nå, du sa ingenting? frågade jag.

— Det var ju första gång jag var där, sa han.

Se'n har han gjort sig ärende dit många gånger. Men han har ingenting sagt och jag har inte velat fråga.

Så i förrgår kom hon min lif farande hem till oss på sitt gumpahjul. Jag visade henne omkring öfverallt, och hon fick se alla kreatur och kistor, och hon tyckte vi hade allting så trefligt och bra.

Se'n satte hon och Harald sig i trädgården ochsnackades vid en lång stund. När de så kommo in, såg jag, att allt var klart dem emellan.

När så Harald gick ut efter en flaska vin, hviskade jag till henne: »Nåå? Tycker du riktigt om honom? Han har alltid varit en pojke för sig. Men när en kommer riktigt underfund med honom, är där guld på hjärtegrunden.»

Då tog hon mig om halsen. Och hennes ögon tindrade, när hon sa:

— Nej, han är en pojke för mig.

Så på eftermiddagen kommo kyrkovärden och hans kvinna och systern. Och så blef allting aftaladt.

Men roligt var det att se, hur glad Harald var, och hur de två unga sågo på hvarandra.

När de skulle resa, sa Ingrid:

— Nu åker jag hem, och velocipeden kan bli här. Jag får väl börja på att bli stadig nu ändtligen, om jag ska bli din lilla gumma.

— Det var snällt af dig — jag hade ändå varit orolig för att du skulle råkat ut för någon olycka: blifvit öfverkörd eller vält öfver en sten.

— Nu törs jag inte heller: jag får väl vara rädd om min blifvande mans hustru! sa den lilla tjyfungen och tog Harald om halsen.

# Mörksens gärningar.

På skånska slättbygden har man en sägen om en gammal friherre Bennet. När han låg på sitt yttersta, frågade han doktorn, hur länge han kunde ha kvar att lefva, och då doktorn helt kort och torrt svarade, att det nog vore slut i morgon, sa högvälborne herr baronen: »Det var mycket obehagligt!»

En liknande känsla hade nog Anders Ervastson, där han låg i den stora sängen i stugan. Han kallsvettades svårliga, och ögonen stodo alldeles stela i det vaxgula anletet. Det var klart för både honom och alla, som sågo honom, att han snart skulle anträda den sista färden. Och fast han under de senaste åren inte haft så särdeles mycken glädje af lifvet, hade han som vi alla ändå lifhanken kär. Och att mista den föreföll honom lika obehagligt som gubben Bennet.

Som nu Anders Ervastson låg där, gled hans förflutna lif förbi honom som ett växlande panorama.

Barndoms- och ungdomsåren, då han som förkelad son till en af byns mäktigaste stöttepinnar gjorde hvad han ville. Gubben betalte ju både böter och barnuppfostringsbidrag för honom. Så kom hans äktenskap med en god och blid kvinna, den hanpinade och bedrog, tills hon efter ett långvarigt aftynande gick bort. Den första änkemannatiden med vildlif och mörka hemligheter, som knappast någon vågade hviska bakom den mäktige mannens rygg. Och så hans nya gifte med »tattarkonan», som hon kallades, hans slaganfall och sängliggande under ömsom klart förstånd och pinsamt skarpsinne, ömsom vilda syner och omtöcknad själ.

Han såg henne sitta i halfskymningen därborta vid stenbordet. Men hon satt inte ensam. Han hörde hennes hviskningar med Flint, husaren, som skulle ha uppsikt i huset under husbondens sjukdom, men som redan länge varit hustruns allt och med hvar dag tog sig allt pösigare husbondefasoner.

Ingen af dem brydde sig ett spår om den sjuke. De vände inte ens på hufvudet, när han stönade, och han hörde med vanmäktig ilska hur de kysstes och fnittrade utan att bry sig om döden, som så att säga stod på tröskeln. Och de hjärtlösa orden nådde tydligt den dödsdömdes öra.

-- När tror du kräket storknar? sa Flint.

-- Nu skulle han väl snart vara mogen, tycker jag. Inte kan han väl hålla ut natten öfver! sa hon.

Och så begynte de tala om hur de skulle ställa det efter gamlingens död, och hur hans släkt ingenting skulle få af kvarlåtenskapen, eftersom det lilla, som snart skulle komma till världen, ju skulle ärfva sin far. Och så skrattade de.

Mannen på dödslägret led de ohyggligaste kval. Han skulle velat göra hvad som helst för att hämnas.

-- Har han alltsammans i det där lilla skrinet?

-- Ja, både sedlar och reverser och sparbanksböcker. Det är en idé hos honom att han ska ha

det hos sig i sängen. Och den glädjen kan en ju unna den gamle skråpuken -- han kan ju i alla fall inte ta det med sig i grafven. Och han kan ju knappt röra en fena, fast ibland glindra ögonen rent djäfligt på honom.

Anders stönade, och det rosslade hemskt i halsen på honom.

-- Nu har han snart legat på det sättet ett halft år -- en borde nästan ha hjälpt honom ett stycke på väg, sa hon.

-- Ts, ts! Min hjärtans du! Sådant kommer alltid surt efter. Hvad gör han oss för ondt, där han ligger? Kom nu, så gå vi in i kammaren eller salen -- där hör en inte knyst af honom, om han lefver eller han dör. Så låsa vi dörren -- vänta lite: jag ska ta med en flaska rom. Det är godt med en tröstetår, när man väntar.

Han tog buteljen, och så gingo de.

Anders ristes af raseri som han haft frossan. Bilden af hans första hustru stod med ens så lefvande och klar för honom. Henne hade han utan hänsyn bedragit -- nu mättes honom med samma mått. Åh, att han skulle ligga så

här hjälplös som ett barn! Han skulle velat vråla som ett vilddjur, men tungan vägrade att göra tjänst. Han tyckte han ville kväfvas -- -- --

Då öppnades dörren sakta. In smög en tarfligt klädd man med skygg blick och ljudlösa steg. Han närmade sig sängen och mötte den sjukes glasartade blick.

-- Åh, Herre du gode! hviskade han uppskakad. Så du ser ut, käre Anders! Och så låta de dig ligga här utan vård och tillsyn! Känner du inte igen mig?

Jag är ju din köttslige bror Stenkil, fast du alltid varit så hög och stram och inte velat kännas vid mig. Nu ville jag inte byta med dig, så fattig jag är.

Anders började mödosamt röra på ena handen och kunde slutligen sträcka fram den mot brodern. Och hans läppar begynte arbeta. Det var länge förgäfves, men slutligen fick han fram ordet: »hit!»

Han höll ögonen riktade på skrinet.

Brodern tog detta och gaf honom det. Den sjuke började röra i det, vände det upp och ner, pekade på en stor bundt sedlar, såg på brodern med tindrande ögon.

Med tveksam hand tog brodern pengarna, stoppade dem på sig och strök sedan reverser och sparbanksböcker ner i skrinet igen.

Han följde sedan broderns brinnande blickar. De voro fästa på ett paket fosfortändstickor, som lågo på kakelugnshyllan. Stenkil tog dem och lade dem i skrinet.

-- Är det mer du vill? hviskade han.

-- Gå! fick brodern med möda fram. Och Stenkil smög sig ut som en skugga och drog igen dörren.

Det var som om den dödssjuke i sin fruktansvärda upphetsning fått en smula krafter och rörelseförmåga igen. Han vred sig så att han kunde stödja sig på vänstra armen, fick fatt i stickorna i skrinet, strök och strök -- --

Svetten pärlade i stora droppar på hans panna och ögonen trängde ut ur sina hålor, bröstet flämtade och rosslade -- -- --

Ändtligen tog en sticka, och ur skrinet uppsteg först en hvitgrå rök och sedan en blå låga; det började fräsa och knastra i papperen. Med en sistaansträngning vräkte Anders skrinet i golfvet och drog hufvudet så långt ner under dynan han kunde.

Stugan började alltmer fyllas af rök. Sjuklingen i sängen rörde sig icke.

Om en stund stodo hustrun och Flint i rummet. Han högg drickeskannan och slog den öfver skrinet, som stod i ljusan låga. Röken blef svart men elden släcktes. Hustrun fick opp ett fönster, och röken strömmade ut. Så rusade hon bort till sängen och ryckte undan dynan.

Hennes ögon mötte mannens stirrande blick; hans mun var förvriden till ett ohyggligt vidrigt grin. Var han verkligen död? Det såg snarare ut som han legat och hånlett mot dem.

De stodo där stumma och förstenade. Hade han varit oppe? Dynan låg snedt i sängen.

-- Han har haft oss till narrar! skrek Flint darrande af ilska och blek som liket i sängen. Han har hört allt hvad vi sagt, och nu har han hämnats. Åh, hvarför har du inte sett opp bättre, ditt dumma åsnefä!

-- Jag!

-- Ja, just du, som borde känt till hans illmarighet. Åh, jag skulle kunna lägga upp dig och klå dig, ditt kreatur! Men det är rätt åt mig. Nu äger du ingenting, och alla förakta dig -- mig med för resten.

-- Gården är väl värd något! sa hon spakt.

-- Nog är den värd mer än du, förstås. Men hvad är det för skräp att sälja heder och sin själs salighet för? Undras,

om han är död.

-- Se du efter! Jag -- jag törs inte.

-- Nej tack! Jag ger mig ut till folket. Så får du själf eller pigan titta efter. Låt henne inte kommain förr än röken har dragit ut -- annars kommer det att heta att vi ha rökat ihjäl honom. Kom ihåg, att vi i dessa dagarna gå med lifvet i händerna!

Och därmed sprang han på dörren.

Hon föll handlöst ner på en af stolarna, och där blef hon sittande en lång stund. Hon kände sig som lam i kroppen, och benen ville inte bära henne.

Så gick hon med dröjande steg fram till sängen och höll en liten spegel för mannens mun. Nej, inte ett tecken till imma! Han var således död. Hon öppnade dörren och vädrade, satte eld på en enegren »för att få frisk luft» som det heter, när någon dött, torkade opp fläckarna på golfvet efter drickat, slängde de kolnade pappersbitarna i kakelugnen, låste in skrinet i den stora byrån och sprang sedan ut på vången och viftade mot pigorna.

När de kommo hem, låg hon med hufvudet i händerna på stenbordet och snyftade högljudt. De nästan undrade att hon tog mannens bortgång så hårdt: han var ju som en död ting i alla fall, när han lefde, och måste passas som ett barn, så det borde ju nästan varit som en lättnad att bli af med honom. Och nog kunde hon, som hade så mycket gods, få en annan! Hon borde väl snarare tackat Vår Herre än satt sig att lipa på det sättet. Men se det är nu så att många människor inte förstå sitt eget bästa -- -- --

Ja, hon fick ju också en annan. Ett års tid efter mannens död gifte hon sig med Flint. Hennes barn från förra giftet dog snart, och det ärfde hon ju, så att hon var ett godt parti.

Men den gamla sanningen om vedergällningsrätten fick äfven hon erfara efter hvad som allmäntpåstods. Flint blef elak och hård mot henne redan strax efter giftermålet, och det sades, att ibland när han kommit rusig hem från staden, talade han i yrsel om att röka ihjäl folk och trodde sig se spöken.

Där gick också man och man emellan en otäck historia om att, när hon låg sjuk efter att ha födt ett barn i andra giftet, satt han en kväll och skämtade med tjänstflickan och tog denna på sitt knä. Då skulle den stackars hustrun ha sagt:

-- Du kunde då väl åtminstone vänta, tills jag blir död.

Då hade han gått bort till henne och sagt med ett otäckt flin:

-- Du vet väl själf, att det inte är så godt att vänta, när det dröjer för länge!

Hon svarade inte utan vände sig mot väggen.

När de ut på natten sågo på henne, var hon död. Barnet hade hon tryckt så tätt intill sig, att det var kväfdt och blåsvart i ansiktet.

Hur det nu var, började rysliga rykten att gå om Flint. Tösen, som han hade haft kurtis med, blef dödligt förskräckt öfver hustruns och barnets bortgång och tordes inte stanna i huset. Ingen ville längre vara i lag med Flint, och han bjöds aldrig mer på gillen, fast han hade så stort hemmantal. Så började han förfalla allt mera, blef smått vriden och folkskygg, låste in sig och kunde ligga eller stappla omkring dödfull inom fyra väggar hela veckor.

Märkligt var, att han aldrig tordes röra vid en tändsticka. Om ingen tände åt honom, blef han sittande hela kvällen i mörker.

Och ändå fanns han en morgon liggande död i sin säng, till hälften förbränd. Rummet var fullt medrök, och elden hade börjat i sänghalmen utan att dock sprida sig i rummet. Hur det gått till, vet ingen.

Men sägnen om alla dessa ogärningar lefver alltjämt kvar, och det dröjde länge innan någon ville flytta in i gården, ty det påstods, att där alltjämt spökade och att hemska läten, suckar och stönanden hördes därinne vid

midnattstimman.

*

# När man ska ritas af.

**Bilder från fotografiens barndomsår.**

-- Där hände bra många märkvärdiga ting i slutet af 1850-talet: först fick Sissa Bengt Mårtens trillingar, och något sådant hade aldrig händt förr här i Magerdala. Se'n kom den stora kometen, och om han nu var ett Guds ris, som prästen sa, eller en stor vilsekommen stjärna, som andra små vilsekomna stjärnor rände efter, liksom fruntimmerna ränna efter en vinkelpredikant -- som skolmästaren sa -- ett är visst: den hade nödår i spåren, och på många ställen fick man vara glad, om man kunde skaffa nog ärtabröd eller bröd af blandade agnar och potatisskal, berättade klockaren i Magerdala en gång.

Men så en sommar kom någonting, som var vida märkvärdigare än både kometer och missväxt samt bragte gummorna att häpna och gapande ängsligt hviska om den antikristiska nöden eller världens undergång. Det var ett förfärligt vidunder, som drog fram på Skåneslättens vägar och skrämde skjutsar i sken.

Först kom en häst. Vare det nog sagdt, att han troligen var stamfar för de sedan så sorgligt beryktade Ottenbykrakarna! Och i hasorna på hästen rullade mödosamt och gnisslande en väldig tingest, som liknadeett litet hus eller godsvagn. På dess ena sida stod: AUSTRALIA.

En kolportör, som händelsevis uppehöll sig på orten, förklarade, att det måste vara de märkliga djuren i Uppenbarelseboken: lejon och hvalfiskar, örnar, krokodiler, pelikaner och kanske Behemoth eller Leviatan, som stå i Jobs bok. Det blef skräck hos dem, som hade onda samveten att bära på, och Marna Snickarens kom in till Karna Toffelmakarens med gråtande tårar i ögonen och två tjog ägg i en korg, dem hon olofligen tillägnat sig från Karnas höna, när denna gick och värpte i grannens potatisland.

Fantasien växte: en kom hem och berättade, att det var Noaks ark, som kommit loss från berget Ararat, och andra gissade, att det var hin onde själf, som var ute, sökande hvem han uppsluka månde. Skräcken var allmänt utbredd på slättbygden.

Så kom en alldeles splitter ny uppgift: »Australia» ägdes af en »fortigraf», som reste omkring och »tog af» folk. Det var nästan ändå märkligare än Leviatan. Många hade ju hört talas om »påträck»: prosten hade låtit »rita af sig», och i Stockholm hade riksdagsmannen gjort på samma sätt. Men för den skull kunde det då vara lika galet, för han hade gått in i frimureriet och annan dålighet också. Men självfva kungens »poträtt» fanns att köpa i bokhandeln i sta'n, och om båda Herrans smorde, konungen och prästen, kunde låta »påträckera» sig, måste det åtminstone inte vara någon stor synd.

Hur väl jag minns, när »Australia» stannade utanför Fader Mårtens gård uppe på backen! Jag satt just på gåsabänken och smorde mig med siktebröd och gåsister, när vaktpojken kom på hufvudet in genom stugudörren och stod på näsan öfver två väldiga»mullstöflar», som far hade lagat och jag nu nyss burit hem.

-- Vilddjuret är här! skrek pojken.

-- Hvilket vilddjur, ditt vilddjur! skrek Fader Mårtenskan och tappade hornskeden i filbunken.

-- Det, som tar af folk! bölade han.

»Han hade hört att byn hette snärpa men visste inte hvar den snärpte hän,» säger ordstäfvet.

Småpysarna klämde i att tjuta och hängde sig i gummans kjortlar.

-- Prat! Ditt dumma nöt! Han gör ju bara »påträcker» af folk.

Om en stund kom »vilddjuret» in. Ungarna klämde i en ters högre, och det dröjde en god stund, innan gumman

kunde genom örfilar och luggar få dem tysta och lugna.

Det hördes på den svartmuskige karlens tal, att han var dansk. Godt snacketyg hade han, som danskarna gärna ha. Han sporde, om han inte kunde få fotografera någon.

En skånsk husmor skulle inte för allt smör i Småland svara *ja* genast på en sådan förfrågan. Hon upplyste därför, att far var ute på vången, och själf hade hon förstås inga pengar -- det ha ju nästan aldrig kvinnorna, som hon sa.

Men dansken visste hur han skulle knipa sitt folk. Han tog sig annat snack före, bad att få köpa mjölk och »smörrebröd» och slog sig ned och låtsade som det regnade. Och mat fick han.

Så dök han ner i sina fickor och plockade upp en hel hög af fotografier. Svarta och suddiga voro de, så inte prisade verket mästaren. I stället kunde mästaren konsten att prisa verket, och snart sutto storaoch små storbligande på hans bilder. Till och med jag, som smugit mig fram, häpnade öfver karlens öfvernaturliga konst, när jag fick se en bekant präst. Jag visade bilden för gumman, och snart vände vinden sig. Ett ögonblick trodde jag, att hon skulle skicka Fattigstugu-Sissa åstad med ett par tjog ägg bak mannens rygg för att få »Lillen» »fortigraferad».

Så sporde hon efter priset.

Det var tre daler d. v. s. 50 öre för ett kort och två riksdaler för ett halft dussin. Flera hade aldrig någon tagit.

Gumman började svettas. Ett kort var då öfvervinneligt! I nödfall finge hon i år neka sig den vanliga sommarschaletten, som hon brukade köpa af Kalle Västgöte.

Så kommo far och folket från marken för att äta merafton. Dansken började prata, och det blef nya frågor och nya svar, upplysningar och uppmaningar. Först samma obeslutsamhet och sedan samma ifriga funderingar.

Den, som först resolverade sig, var drängen -- Siver Soneson.

-- Vill du bli »puttegraverad», Malena? sa han.

-- Du tramsar, sa tösen. Men det syntes på de röda kinderna hur glad hon blef.

-- Vill du eller vill du inte? sa Siver bestämdt.

-- Det skulle justament vara en däjelig kungens markatta att rita af! sa hon.

-- Gör dig nu inte till, ditt pjåk! Alla veta ju hur det är oss emellan i hjärteväg. Om inte förr, så kunna vi väl nästa år få det så ställdt att vi kunna flytta samman. Jag tyckte det skulle vara så roligt att ha ett poträtt af dig nu jag ska ut och exera. Jag ärså van vid att gå och se på dig hvar dag nu här, så jag ville allt bra gärna ha dig i bröstalomman ute på heden. Där får jag inte se dig, och lika godt kan det vara, för de helsefyrs fanjunkarna och schersanterna ä som de vore galna, bara de få se ett vackert ansikte. Se så. Jag betalar kortet; vi behöfva inte mer än ett -- det kunna vi ha ihop liksom allt annat. Stå nu inte och dröna och dröm, utan gå genast och ta söndagskläderna på dig!

Hon vred sig och skrufvade sig förstås för skams skull en liten taga, men så försvann hon och kom igen andtruten och varm och blyg och förtjust.

Det bar af med oss allihop ut till »Australia».

Men nu kom det smolk i mjölken: inte mer en fick gå in åt gången. Dels var där så trångt, och dels blef aldrig ett kort bra, om någon stod och såg på, för den, som skulle porträtteras, kunde då aldrig sitta stilla, sa dansken.

Siver drog öronen åt sig.

-- Då får det vara sin sak! sa han. Sådana där landstrykare kan en aldrig lita på! Ensam får du inte gå in där. Han kan förtrolla dig.

Dansken började svära och bedyra.

-- Jeg skal ikke kysse det Pigebarn -- det maa den söde Gud vide! Jeg vilde ikke kysse henne for mange Penge! sa

han.

Siver blef himlaarg, hans husbonde skrattade, och de andra gjorde likaså utom Malena, som hängde läpp. Hvad hade hon nu för att hon tvättat och kammat sig midt i veckan och tagit på sig det bästa, hon hade?

-- Tror du jag är rädd för den där smalbenade spetan? sa hon. Jag är allt karl att ge honom på hösen, så att han inte duger att »poträcka» af på långa tider.-- Skrik bara på mig, om du vill jag skall komma! Så ska jag vända opp och ned på både Europa och Australia och vilddjur och bur och hela konkarongen, sa Siver och knöt näfven mot dansken.

Så försvunno Malena och »påträckaren». »Det dröjde en faslig tid, innan hon kom ut, eldande röd och med svettpärlor på pannan. Det var hög tid, för Siver hade farit fram och tillbaka som en pendel utanför vagnen utan att höra ett ljud därinne ifrån. Hon slog ihop bägge händerna, när hon kom ut.

-- Å gubevars! sa hon. Jag vill hellre ta råg upp efter dig, Siver, en hel dag än sitta där inne som Loths hustru. En får inte röra sig och en ska se på samma prick. Det går rundt i skallen på en, och ögonen rinna. Stå nu inte och se sur ut -- han kysste mig inte och försökte inte en gång, din dummerjöns!

-- Det är hans lycka, det! sa Siver och blängde argt.

-- Han bara vände på mina axlar och satte en stång i nacken på mig. Jaa, blir det likt en mänsklig varelse, så är det lycka mer än konst, för det var det rysligaste jag har gått igenom.

-- Vänta! När du blir gift, så kan du nog få gå igenom hvad ändå värre är! sa mor Faders och skrattade.

När dansken kom ut, sa han att det hade lyckats utmärkt, och han log med hela ansiktet.

-- Kan en få se på't? undrade Siver.

Nej, det gick inte. Ingen förstode sig på det, förrän det blifvit afkopieradt på papper, och det kunde inte ske förrän om åtta dagar.

-- Ja, någon betalning ges inte, förrän kortet fås, sa Siver bestämdt.

Det finge bli sin sak, sa dansken. Men då vore det nog bäst att vänta i fjorton dar, tills det skulle bära samma väg tillbaka igen. Om inte någon ville gå och hämta det i Gåsaberga, där »Australia» skulle stå stilla en vecka, efter som byn var så stor. Men det var ju sju fjärdingsväg.

Så frågade Fader, hvad det kunde kosta att få »Lillen» afritad. Han var ju så liten -- tre år bara. Nog ginge han för lite billigare, hva? tyckte gubben.

Men dansken sa *nej*, han. För Vår Herre och fotografen, sa han, ä människa som människa, hon må vara stor eller liten. Och alla ä lika välkomna, bara där inte ä några fläckar, som behöfva tas bort.

Nu kom mor fram med ett annat förslag. Den lille kunde ju i alla fall inte sitta stilla utan att någon hölle honom. Kunde hon då inte ritas af med pysen på knä't? Det kunde då på sin höjd räknas som en och en half människa -- knappt mer än en och en fjärdedels för resten. Och i så fall kostade naturligtvis mat och mjölk ingenting. Kanske far till och med kunde söka fram lite foder åt kraken och en toddy åt »afritaren» själf. Hva tycktes om det förslaget?

Jo, naturligtvis -- det enades man strax om. »Lillen» fick på sig sin dopdräkt, och så försvunno gumman och han och den svartmuskige dansken i det inre af »Australia».

Ingen kan tänka sig, hur hon jämrade sig, när hon kom ut. På stackars »Lillen» kunde där då aldrig bli folkafason: han hade vändt sig minst tre gånger. Och som gumman själf skulle sitta »styf som en pinal», hade hon inte vågat öppna munnen och lugna honom. Nå, det kunde ju inte vara så galetatt ha försökt det en gång -- men bevares väl för att göra om det!

Fader trakterade ordentligt och betalte kortet på förhand och postporto också för att slippa vänta för länge. Siver sa, att sex skilling för ett frimärke också va pengar. Han ville hellre gå de tre och en half milen än bestå sig

onödiga utgifter, och om Malena hade blifvit i ordning, ville han hellre bära henne själf än låta den gamle snusige brefbäraren gå och kånka på henne. Och det hade man roligt åt där i gården flera dagar.

En tid efteråt lyckades det mig att få se »Australia»-mannens mästerverk. Malenas kort var ju ganska skapligt, men också var då tösen så grann, att dansken nog skulle gett henne ett helt dussin »puttegrafier» för en kyss, fast han skulle stå och göra sig grön för den arge Siver.

Mor Faders kort var mycket mörkt, men som hon hade kolsvart hår, ansågs det som ett ytterligare bevis för likheten.

Lustigast var emellertid »Lillens» konterfej. På gummans gammaldags randiga förklädes öfra rand syntes en stor rundad fläck, som inte var randig utan närmast erinrade om ett hvitkålshufvud. På denna fläck syntes två små svarta prickar, insatta med en spetsig blyertspenna och närmast liknande två pepparkorn.

-- Det blef inte så rysligt olikt ändå, fast han vände sig om tre gånger. En kan ju inte begära orimligheter -- inte en gång af en dansk. Och för resten kan hvarenda själ genast se, att det är »Lillen». En sådan haklapp som hans finns inte i hela bygden: hans farmor har broderat den och hon var den styfvaste attbrodera som har funnits i sju konungars tid. Och haklappen är rent utmärkt. Det är i alla fall en förunderlig konst! sa gumman. Bara en sluppe sitta en sådan förfaselig tid och stirra på samma prick. Dansken sa, det var bara tie minuter, men jag tror ändå, att det var en halftimme.

*

Så småningom blef det en riktig fotograferingsfeber bland ungdomen i trakten, och dansken höstade in pengar som gräs. Men så försvann han till andra nejder, och de, som inte passat på att föreviga sig, gingo och sågo slokörade ut.

När så en dag nämndemannen Elias Fajersson kom hem från Ystad, där han varit inne och sålt spannmål, säger han oförhappandes till sin kvinna på kvällen:

-- Ni har jämrat er att ni inte togen porträtt af er, när den danske strykaren kom fram här. I Ystad bor där en fortigraf, som är mycket finare. Där hänger en låda vid hans dörr, och där sitta bilder af både befälspersoner och handelsmän och töser, så granna, att en kan inte bli mätt af att se på dem.

-- Då är det väl att där är gästgifvaregård! sa nämndemanskan skarpt. Det är inte underligt, om du kommer sent hem, när du har stått och hängt utanför ett hus och sett på beläten af skapade ting --

-- Såså, mor! Jag bara stod och längtade efter att få dig in en gång och ha dig afritad, du, som är så rar och grann.

Nu töade gumman opp.

-- Hvad heter den »fortigrafen»?

-- Ja, är det inte underligt? Jag satte mig för att komma ihåg namnet, för det var lika som på en af evangelisterna, men ändå är ja inte människa att dra mig det till minnes.

-- Det kan väl snart redas ut, far! Var det Matteus?

-- Nej, så tyckte jag inte det var.

-- Lukas, då?

-- Nää, och inte Johannes heller! Hvad är det han heter, den där ene, den jag alltid glömmer? Jag kunde honom inte heller den gång jag läste mig fram.

-- Marcus!

-- Javisst, jag är ändå lycklig, som har dig -- du vet allting, mor.

En dag följde gumman med. Och hennes kort blef så ypperligt, att alla förundrade sig. En annan gång fick Lina följa med, och hon hade samma tur. Nu taltes det inte om annat än porträtt. Lina fick fritt hvar söndagskväll, för

de andra flickorna lofvade att mjölka i hennes ställe i tur och ordning hela sommaren, bara de finge hennes kort. Och det sades allmänt, att Prästa-Olan, som hade fått ett, bar det i söndagströjefickan om söndagarna och tog upp det och såg på det, när församlingen och prästen lågo nedböjda och läste »Fader Vår» tyst. Lina skulle få det bra, hon. Ola hade både stuga och ko och gris och höns -- utom sin gamla mor, som kunde bli rysligt bra till barntös på gamla dar.

Så en kväll var Erland i stallet och Ingeborg satt och mjölkade. De vore de äldsta och bäst betrodda bland tjänarna. Erland ställde sig hos henne. »Först teg han en taga, och se'n sa han inte ett ord på enlång stund» -- som det heter i ett gammalt ordstäf. Slutligen kom det.

-- Har du aldrig tänkt på att låta »puttegrafera» dig?

-- Hvad skulle det tjäna till? Ett så'nt hampaspöke!

-- Åh, du ser inte sämre ut än andra, när du är rentvättad och har »hyggat till» ditt rufsiga hår en smula.

-- Mm. Kanske du funderar på att gå dit?

-- Nog har jag tänkt på't ibland. Jag ska in till sta'n i morgon efter bräder till det nya svinhuset. Om du sa till husbond, finge du nog åka med; så kunde vi följas åt till »påträttaren». Jag tänkte jag skulle först fråga dig -- är det så du inte vill, hör jag mig väl för med Stina.

-- Gör du det? Nå, då följer jag väl hellre med. Men du får lägga ut pengarna för mig, tills vi få ut årslönen. Du far väl som vanligt klockan sex? Då ska jag nog vara färdig, och inte tror jag husbonden nekar mig att få åka med dig.

Och dagen efter stodo de utanför Marcus' atelier i Ystad. De stego slutligen in i förstugan.

-- Gå du först, som är karl! hviskade Ingeborg.

-- Du kan väl gå först -- inte bits han, om han är evangelist. Fruntimmer har han väl åtminstone försyn för.

-- Nej, det gör jag inte. Du har kommit opp med det och jag har följt med dig, och du får ta ansvaret på domedag -- -- --

-- Nåå, så!

Därmed öppnade han beslutsamt dörren till ateliern och sköt Ingeborg före in.

En karl dök plötsligt fram bak en skärm.

-- Åh, Herre Je! skrek tösen.

-- Är det herrn, som ritar af folk i »portergrafi»? sa Erland.

-- Ja, det är det! sa karlen och skrattade. Ska ni sitta?

-- Tack, annars kunna vi godt stå, för vi ha åkt till sta'n.

-- Jag menar, om ni ska fotograferas?

-- Joo, det vore nog meningen. Hvad kostar det?

-- Två riksdaler för ett halft dussin. Men sitter ni båda på ett kort, så är det tre riksdaler bara.

-- Då bli vi på ett -- det vinna vi en riksdaler på! hviskade Erland till Ingeborg.

-- Den är rent som hittad! sa Ingeborg sakta.

-- Vi skulle vara på ett! sa Erland.

-- Nå, då ska vi göra i ordning här! Varen så goda och sitten fram på soffan!

-- Det var ståtligt, du. Lina hade bara suttit på stol.

-- Sitten nu så! Vänden er mot hvarandra och sen glada ut! Ska ni hålla hvarandra i hand?

-- Nej för hundingen, Erland! Jag skäms. Det skulle bli en skön historia.

-- Det behöfs inte! sa Erland beslutsamt.

-- Jaja, efter behag. Och nu riktigt stilla! Dra'n inte andan, förr än ni ä tvungna, och nysen inte! Vänden inte på ögonen, men blinken gärna! Glada i synen -- sen på den vackra mamsellen där på väggen. Så ja!

Och så tog han en duk öfver hufvudet och begynte flytta på ett besynnerligt åbäke.

-- Herre Gud, Erland! Det ser ut som den gamla kanonen på herrgården! Han måtte väl inte skjuta?-- Gör dig inte till ett spektakel -- karlen såg så hygglig ut.

-- Han kan ju ha krut i fickorna -- du är ett sådant godtroget lif, Erland!

-- Sitten stilla och praten inte! sa fotografen.

-- Rätt som det är, smäller det! Herren välsigne och bevare -- -- -- kved Ingeborg.

-- Var nu ingen höna, tös! Bry sig inte om henne, herrn! Hon har aldrig varit »afdagatagen» förr! sa Erland i hastigheten.

Fotografen vred sig för att inte brista i skratt. Sådant var han vand vid på den tiden.

-- Sitten nu stilla! Andas först riktigt! *Nu*: ett, *två*, ***tre*** --

Det dröjde både länge och väl. Ingeborg såg på den vackra mamsellen, så att hon till slut såg sju solar.

-- Seså, tack! Nu är det gjordt, sa karlen och försvann.

-- Det var i elfte timmen! stönade Ingeborg. Hade det dröjt en kvart till, hade jag dånat -- usch, allting vill vända sig i mig.

-- Det är nog inte bättre med honom därinne, hviskade Erland. Hör så det plaskar -- han badar nog vatten på pannan. Jojo, så'nt frestar. Hvem vet hvad han läser för trolldom?

-- Bara vi inte få igen det på sotsängen! suckade Ingeborg.

Dörren öppnades och karlen kom ut med en glasbit i handen.

-- Utmärkt! Fruntimrets krusiga hår står så stiligt.

-- Jag kände också, hur det reste sig på hjässan, sa Ingeborg.

-- Om ni ser mot min ärm -- nej, kom inte med tassarna!

-- Jesses, tös! Visst är det din peruk -- som en törnbuske!

-- Jag kan inte se ett tecken -- det är som jag kikade i en blanksmörjebutelj. Men säger han det är bra, så är det väl bra -- annars är det hans skam.

-- Lita på mig! Och så var det tre riksdaler!

-- Ja, när vi få korten, ja. Han kunde ju ta pengarna, och så kunde vi sitta hemma och slicka oss om munnen -- åhnej, såna dummerjönsar ä vi inte hemma i vår by.

-- Vill ni hellre ge en riksdaler särskildt för profkort, så gärna för mig: då får jag fyra riksdaler för sju kort. Tror ni jag skulle vara så dum att lura er? Då skulle ni ju inte rekommendera mig hos era bekanta. Betala ni de tre riksdalerna och 25 öre till, så skickar jag korten på posten.

-- Den är så inpiskadt listig, så han är ärlig. Jag betalar -- det blir på min egen risk, hviskade Erland. Här ä de tre riksdalerna, sa han till fotografen. De 25 örena ger han nog efter, hva?

-- Får gå. Ja, nu ska de små bli glada, när de få se mor och far lifslefvande.

-- De små! Hvilka små? Inte i helsefyr ha vi några små!

-- Jaså inte. Det trodde jag. Det är ju bara förlofvade och gifta, som sitta på ett kort. Och eftersom ni inte brydde er om att hålla hvarann i hand, trodde jag att ni voro gifta. Adjö med er! Jo, adressen skref jag upp -- -- -- adjö -- -- --

När de kommo ner på gatan, stodo de och tittade en lång stund åt hvar sitt håll.

-- Det här var ett elände! sa Ingeborg och tog fram näsduken.

-- Hvem hade reda på det? Den djäkeln kunde kläckt fram det i tide.

-- Vi kunna aldrig visa dem för folk -- det blir bara flin.

-- Och du, som var så grann -- ditt hår stod som ett skatbo. Du *har* grant hår, fastän det är lite rödt.

-- Det är det visst inte -- har aldrig varit rödt.

-- Det enda skulle vara -- --

-- Sa du något?

-- Nej.

Lång tystnad.

-- Hihihi!

-- Hvarför fnittrade du -- du tänkte bestämdt detsamma som jag?

-- Hihi -- jag kan inte säga det! Men det skulle förarga det spöket Stina in i ryggmärgen -- hon har sagt hon kan få dig när hon vill.

-- Så'nt hår får hon aldrig som du.

-- Inte en gång, om hon glödgade sockertången, som hon smusslar undan om lördagskvällarna.

-- Så drifva vi med dem allihop och säga, att vi ha varit öfverens länge. Det kanske inte var så dumt, det här -- annars hade det nog aldrig blifvit af, att vi blifvit ett, om inte annars korten blifvit odugliga. Jöss, det ska bli ett snatter hemma. Men nu gå vi och få oss en kopp kaffe och snackas vid -- vi ska hålla förlofningskalas på de 25 örena, som jag snöt »fortigrafven» på.

*